

Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна

Соціологічний факультет

XXII Міжнародна наукова конференція
студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених

«СОЦІОЛОГІЯ У (ПОСТ)СУЧАСНОСТІ»

Збірник тез доповідей
(15 березня 2024 року)

Харків 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА**

Соціологічний факультет

Студентське наукове товариство соціологічного факультету

**XXII Міжнародна наукова конференція студентів,
аспірантів, докторантів і молодих вчених
«СОЦІОЛОГІЯ У (ПОСТ)СУЧАСНОСТІ»**

Збірник тез доповідей

(15 березня 2024 року, м Харків, Україна)

Харків – 2025

УДК 316.1

Рецензенти:

Борисов Р. І. – к. с. н., ст. викладач кафедри соціології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Калашнікова А. О. – к. с. н., доц. кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Кузіна І. І. – к. с. н., доц. та в.о. зав. кафедри методів соціологічних досліджень Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Реєстраційне посвідчення УкрНТІ МОН №560 від 7 грудня 2023 р.

Затверджено до друку рішенням Вченої ради Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна ((протокол №26 від 23 грудня 2024 року)

Редакційна рада:

Мурадян О. С. - к.с.н., доц., декан соціологічного факультету; Сокурянська Л. Г. - д.с.н., проф., в.о. зав. кафедри соціології; Голіков О. С. - д.с.н., доц., заступник декана соціологічного факультету з наукової роботи; Беляєва В. О. - голова Студентського наукового товариства соціологічного факультету.

Редакційна колегія:

Голіков О. С., Стародубцева Л. В., Беляєва В. О., Кікоть К. А.

Соціологія у (пост)сучасності. Збірник тез доповідей XXII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених (Україна, м. Харків, 15 березня 2024 року). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2025. 66 с.

ISBN 978-966-285-865-5

У збірнику представлені тези доповідей учасників конференції, що актуалізують такі важливі проблеми сучасності, як глобалізація, війна, становлення інформаційного суспільства, взаємодія політичних та економічних інститутів, проблеми культурного життя; окреслено сучасний стан теорії та методології соціального пізнання тощо.

Збірник буде корисним науковцям, а також усім, хто цікавиться проблемами соціологічної теорії та актуальних емпіричних досліджень.

The edition contains theses of the conference participants' presentations. The topics deal with such crucial contemporary problems as globalization, war, informational society establishment, interaction between political and economical institutes, problems in the sphere of culture etc. There are contemporary states of theory and methodology of sociological knowledge outlined.

The edition will be useful for students, scientists and for everyone who is interested in problems of sociological theory and actual empirical research.

Адреса редакційної колегії:

61022, Харків, майдан Свободи, 6,
к. 308, соціологічний факультет
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна.
Електронна адреса: socio.sno@gmail.com.

Тези подано в авторській редакції.

ISBN 978-966-285-865-5

© Харківський національний університет імені
В.Н. Каразіна, 2025

Зміст

Соціологія у (пост)сучасності (15 березня 2024 року)

Daria Omelchenko A Critical Analysis of the Harmful Impacts of Online Pornography	6
Oleksii Bondar Environmental consciousness as a subject of environmental sociology: global experience	7
Агарков Марко Нариси про мережеве суспільство	9
Байструк Софія Проблеми гендерного механізму під час війни	10
Беляєва Вікторія Нові нерівності в освітньому середовищі України: можливості подолання	11
Бондаренко Олександр Середній клас: чи існує він насправді?	13
Вішко Софія Молодь у становленні громадянського суспільства: виховання цінностей громадянської свідомості	15
Волошина Ольга Український сучасний кінематограф: фінансування та глядацький інтерес в часі війни	17
Головінова Надія Електронні сервіси під час війни: шукати зв'язку над прірвою у житті	19
Голубничка Дарина, Субота Марина Інтегровані маркетингові комунікації у просуванні туристичних послуг під час та після війни: теоретичний аналіз	20
Довбиш Наталія Еволюції інституту освіти як чинника формування соціального капіталу	22
Єрган Анастасія Вплив маркетингових стратегій Duolingo на споживчу поведінку: соціологічний аналіз рекламних методів	24
Єрмоленко Катерина Проблеми конфіденційності персональних даних у новітніх медіа	26
Захарченко Анастасія Фентезі-аніме: концептуальні вектори аналізу	26

Козюпа Ірина Довіра до державної влади в Україні – основа ефективних комунікацій	29
Красников Максим Проблема гендерної нерівності в електронному спорті	30
Лукеря Тетяна Принцип субсидіарності як елемент відновлення публічних послуг у деокупованих громадах	33
Максакова Софія Громадянська ідентичність сучасної української молоді: динаміка та факторна обумовленість	35
Мезенцева Дарина Візуальна кіноестетика: основні теоретичні підходи до дослідження	37
Музильов Олександр Національна єдність та зовнішні вороги: роль спортивної журналістики в інформаційній війні	40
Нолбат Софія Трансформації українських свят: хроновиміри процесів	42
Петровський Олексій Переходи часу: історична соціологія та соціально-правові аспекти міграційної політики	44
Писаренко Світлана Соціологія дозвілля: актуальність в умовах війни	46
Приліпко Анна Проблема залучення студентів до академічної діяльності (кейс соціологічної конференції)	47
Пушонкова Оксана Критика маскульту Ф. Джеймісоном: до питання джерел культуротворчості	49
Скрипаль Поліна Вступна кампанія очима сучасного абітурієнта/ки: виклики та перспективи	50
Смаглюк Ольга Раннє статеве життя: пошук історичних джерел	52
Сніжко Карина Проблеми дотримання професійно-етичних норм та принципів соціальної роботи в соціальних службах	54
Стадник Альона, Новотарський Микола Особливості формування мотивації у студентської молоді з огляду теорії поколінь	56

Топалова Вероніка	58
Медіакомунікації в умовах війни: проблеми та виклики	
Трофимова Катерина	60
Культура Хонне та Татемае в Японії	
Хоменко Таміла	62
Репрезентація урбаністичних практик в українських медіа	
Юрченко Вероніка	64
Війна як виклик і можливість соціальних змін	

A Critical Analysis of the Harmful Impacts of Online Pornography

The omnipresence of disturbing content on the internet, ranging from suspicious website recommendations to pornographic material, has raised concerns about the normalization of unethical content consumption. This paper aims to delve into the detrimental effects of exposure to online pornography on mental health, the perpetuation of sexism and objectification, and the heightened risk of sexual violence. The term "pornography abuse" will be examined, encompassing the misuse or adverse consequences associated with the consumption or production of explicit sexual material. This discussion is crucial in understanding the potential hazards of online pornography and its impact on individuals' lives and relationships.

Pornography abuse refers to situations where individuals or communities experience negative effects such as addiction, exploitation, or the normalization of harmful behaviors depicted in pornographic content. This phenomenon is characterized by the misuse or harmful consequences associated with the consumption or production of explicit sexual material, leading to a plethora of adverse effects. Pornography addiction, for example, can result in detrimental consequences such as relationship breakdowns, social isolation, and diminished mental health [1]. The normalization of harmful behaviors, on the other hand, can contribute to an increase in sexual violence and the perpetuation of harmful gender stereotypes [2].

The root causes of pornography abuse are multifaceted, often stemming from social un-acceptance, mental disorders, and insecurities regarding physical attractiveness. Adolescents, who are particularly vulnerable to these hazards due to their lack of intimate experience and sexual education, may adopt and adapt the scripts of porn scenarios to their relationships and attitudes towards sexual / romantic interests [3]. The analysis of popular pornographic content reveals a concerning trend where coercive intercourse with an asymmetric power dynamic between 'actors' is prevalent. Furthermore, there is an interconnection between force and age in pornographic images, with young women more likely to be depicted as enjoying violence from their partners, frequently older men [4].

Distorted sexual perception can lead to a myriad of problems, ranging from lower academic success among adolescents to unsanitary sexual practices and sexually transmitted diseases [5]. The normalization of misogynistic attitudes and behaviors perpetuated by online pornography can also contribute to acts of violence and terrorism against women [6]. The prevalence of 'porn enthusiasts' among adolescents, primarily young boys, underscores the urgent need for addressing the harmful effects of online pornography [7].

In conclusion, the detrimental effects of exposure to online pornography on mental health, the perpetuation of sexism and objectification, and the heightened risk of sexual violence are significant concerns that need to be addressed. Pornography abuse, characterized by the misuse or harmful consequences associated with the consumption or production of explicit sexual material, can have lasting impacts on individuals' lives and relationships. It is imperative to engage in an academic dialogue regarding the ethical implications of online pornography and take proactive measures to mitigate its harmful effects.

References: 1. Camilleri, Christina, Justin T. Perry, and Stephen Sammut. Compulsive internet pornography use and mental health: A cross-sectional study in a sample of university students in the United

States. *Frontiers in psychology* 11 (2021): 613244. 2. Dolan, J. (1987). The Dynamics of Desire: Sexuality and Gender in Pornography and Performance. *Theatre Journal*, 39(2), 156–174. 3. Himani Adarsh and Swapnajeet Sahoo. Pornography and Its Impact on Adolescent/Teenage Sexuality. *Journal of Psychosexual Health* 2023 5:1, 35-39. 4. Smith, M. (2013). Youth viewing sexually explicit material online: Addressing the elephant on the screen. *Sexuality Research and Social Policy*, 10, 62-75. 5. Baker, Karen Elizabeth. Online pornography—Should schools be teaching young people about the risks? An exploration of the views of young people and teaching professionals. *Sex Education* 16.2 (2016): 213-228. 6. Tranchese, A., & Sugiura, L. (2021). I Don't Hate All Women, Just Those Stuck-Up Bitches: How Incels and Mainstream Pornography Speak the Same Extreme Language of Misogyny. *Violence Against Women*, 27(14), 2709-2734. 7. Gottzén, Lucas. BOYS' BRAINS ON PORN. *Posthumanism and the Man Question: Beyond Anthropocentric Masculinities* (2022).

Oleksii Bondar

*Kryvyi Rih State Pedagogical University
(Ukraine, Kryvyi Rih)*

Environmental consciousness as a subject of environmental sociology: global experience

This abstract examines environmental consciousness within the realm of environmental sociology, focusing on the socio-cultural dynamics of human interaction with the natural-ecological environment. The study encompasses the necessity of implementation of the term «environmental consciousness» in Ukrainian sociology, including notions, values, beliefs, and practices related to the interaction of individuals and society with their surrounding environment. The introduction of the term "environmental consciousness" could be a crucial step in the advancement of Ukrainian environmental sociology and contribute to the standardization of the conceptual framework within this field. This term may delineate individuals' awareness regarding their surrounding environment, as well as their responsibility for the preservation and conservation efforts. Environmental sociology examines the interaction between society and the surrounding environment. The incorporation of the term "environmental consciousness" can help define the level of public awareness regarding environmental issues, their attitudes towards ecological concerns, and their willingness to participate in environmental conservation initiatives.

Ukrainian sociologist N. Chernysh discusses several challenges and shortcomings in Ukrainian sociology, including methodological uncertainty, a fear of theorizing, lack of familiarity with the best achievements of world sociology, a disconnect from other sciences, particularly philosophy (both post-classical and especially post-nonclassical), and more. These factors have led to the absence of a complete structure of sociological knowledge in the domestic field. There is also a lack of conceptualization in defining the essence and main characteristics of the contemporary world or Ukrainian society (Chernysh, 2019).

This study seeks to delve into the global experience of environmental consciousness, emphasizing its multifaceted nature and its profound impact on societal attitudes towards nature. By exploring key dimensions such as rising environmental consciousness, the emergence of global movements, political and legislative interventions, the role of environmental education, and the influence of technological innovations, this thesis aims to provide a comprehensive understanding of the dynamics surrounding environmental consciousness.

Distinguishing between ecological consciousness and environmental consciousness in Ukrainian sociology can be crucial for several reasons.

Precision in Research and Analysis. Ecological consciousness and environmental consciousness are nuanced concepts with different scopes. Ecological consciousness may

focus more on the interconnection of all living organisms within an ecosystem, while environmental consciousness may encompass broader concerns related to the overall surroundings, including human-made environments. The differentiation allows for a more precise analysis of public attitudes and behaviours.

Policy Development. Policymakers need accurate data to formulate effective environmental and ecological policies. Understanding whether people are more concerned about ecological intricacies or broader environmental issues can guide the development of targeted policies that address specific aspects of sustainability and conservation.

Education and Awareness Campaigns. Educational initiatives and awareness campaigns can be customized to target particular facets of ecological or environmental consciousness. Distinguishing between these concepts facilitates the development of communication strategies that connect more proficiently with the public, cultivating a heightened comprehension of the significance of ecological equilibrium or broader environmental safeguarding. Sustainability is intrinsic to human existence, emphasizing the necessity to revert to a comprehension of sustainability for establishing a correct association with nature and effectively addressing environmental challenges, thereby enabling a more comprehensive and enriched way of life (Bonnett, 2023).

Public Engagement and Participation. Differentiating between ecological and environmental consciousness enables sociologists to assess the public's willingness to engage in specific activities. For example, individuals with a strong ecological consciousness might be more inclined to support initiatives focused on biodiversity, while those with a heightened environmental consciousness may prioritize actions that address pollution or climate change.

Global Comparative Analysis. Clear conceptual distinctions align Ukrainian sociology with global standards, facilitating cross-cultural and international comparative studies. This is particularly important in an interconnected world where environmental challenges often transcend national boundaries.

Interdisciplinary Collaboration. Collaboration with other disciplines, such as ecology, biology, and environmental science, can be enhanced by maintaining conceptual clarity. It allows for effective interdisciplinary research that draws on the strengths of various fields to address complex environmental issues (Sharma, 2013).

However, it is essential that the introduction of a new term is supported by a broad scientific community and possesses a clear definition to avoid discrepancies in its interpretation. Standardizing terms and concepts in sociology can facilitate the exchange of knowledge and contribute to the overall development of the field.

In summary, differentiating between ecological and environmental consciousness in Ukrainian sociology enhances the precision of research, informs policy decisions, shapes education and awareness campaigns, guides public engagement strategies, facilitates global comparisons, and promotes interdisciplinary collaboration, all of which are crucial for the advancement of environmental and ecological studies.

References: 1. Bonnett, M. (2023). Environmental consciousness, nature, and the philosophy of education: some key themes. *Environmental Education Research*, 29(6), 829-839. 2. Chernysh, N. Y. (2019). Ukrainian Sociology in Search of a General Theory in the Context of Interdisciplinarity. *Ukrainian Society*, (2), 69. 3. Sharma, K., & Bansal, M. (2013). Environmental consciousness, its antecedents and behavioural outcomes. *Journal of Indian Business Research*, 5(3), 198-214. 4. Mathur, V., & Kumari, K. M. (2013). Environmental consciousness: an indicator of Higher Consciousness. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 3(8), 1-5.

Нариси про мережеве суспільство

У зв'язку з радикальними суспільними змінами все більше дослідників намагаються осмислити та описати характер того часу в якому ми живемо. Однак складно концептуалізувати та виділити конкретні атрибути сучасності, знаходячись у вирі суспільних трансформацій. Це не зупиняє дослідників у жазі зрозуміти, який характер суспільних змін та якими словами можна описати сучасність. Представником таких макротеорій є теорія мережевого суспільства, яка є досить малодослідженою, особливо в контексті українського академічного простору. У світі цей концепт отримав популяризацію завдяки напрацюванням американсько-іспанського соціолога Мануеля Кастельса, який, хоча і не є єдиним дослідником мережевого суспільства, проте запропонував інтерпретацію теорії мережевого суспільства, яка отримала широке розповсюдження. Крім нього, важливими представниками цієї парадигми є Ян ван Дейк та Баррі Уеллман.

Ця теорія базується на ідеях таких дослідників інформаційного та постіндустріального суспільства, як М. Маклюен, Д. Белл, А. Турен, Е. Тоффлер, Е. Гідденс та інших. Мануель Кастельс, почесний професор соціології та планування Каліфорнійського університету в Берклі, дає таке визначення мережевого суспільства: «Мережеве суспільство – це суспільство, соціальна структура якого складається з мереж, що працюють на основі інформаційно-комунікаційних технологій, заснованих на мікроелектроніці». (Castells, 2004). Він наголошує на необхідності оновлення термінології та концепції інформаційного суспільства і що відмінною рисою нашого часу є не просто інформація, а саме мережі.

Згідно з М. Кастельсом, мережеве суспільство – це нова форма суспільства, де нові комунікаційні технології дозволили сформувати соціальні відносини таким чином, що завдяки мережам географія більше не є обмеженням. М. Кастельс розглядає мережі як такі, що складаються з безлічі інформаційних вузлів, що складаються як з організацій, так і з індивідів, які створюють нову форму організаційної структури суспільства, що є більшою мірою горизонтальною.

Пришвидшення соціальних процесів та комунікацій пов'язане із загальною інформатизацією, глобалізацією, цифровізацією та пануванням інформаційно-комунікаційних технологій. Завдяки цьому світ стає все більш взаємопов'язаним та взаємозалежним, тобто мережевим. М. Кастельс називає цю епоху інформаційною та такою, яка прийшла на зміну індустріальній епосі: «Револьюційний вплив мережевих та інформаційно-комунікаційних технологій найбільш виразно розкривається завдяки комерціалізації Інтернету і посилюється завдяки історичному резонансу, який ініціюється такими процесами, як глобалізація, інтеграція світової економіки та інтернаціоналізація» (Кравченко, 2015). М. Кастельс наголошує, що мережа Інтернет є «backbone», тобто хребтом мережевого суспільства, і ми наочно спостерігаємо, як змінюються соціальні комунікації, їхня швидкість та формат комунікації завдяки мережі Інтернет. Зі зростанням популярності соціальних мереж та масовою їхньою адаптацією глобальна комунікація вийшла за межі простору та часу, де обмін інформацією відбувається миттєво.

Поняття «мережеве суспільство» стосується суспільств, які виявляють дві фундаментальні характеристики. По-перше, це наявність у цих суспільствах цифрових технологій мережевого зв'язку та розповсюдження інформації. Технологій, які

формують базову інфраструктуру, що опосередковує висхідний спектр соціальних, політичних та економічних практик. Другою характеристикою мережевих суспільств є відтворення та інституціоналізація в цих суспільствах (та між ними) мереж як основної форми людської організації та відносин у широкому діапазоні соціальних, політичних та економічних конфігурацій (Barney, 2013).

Мануель Кастельс вважає, що мережі стали найефективнішою організаційною формою суспільства завдяки трьом основним характеристикам мереж, які суттєво посилились в новому технологічному середовищі: гнучкість, масштабованість і живучість. Мережа має суттєву перевагу – вона не має центру (Castells, 1996).

Отже, теорія мережевого суспільства намагається описати сучасний етап розвитку суспільств крізь призму мереж, інформаційно-комунікаційних технологій та горизонтальної структури суспільної організації. Безумовно, теорія мережевого суспільства потребує глибшого дослідження, особливо в контексті українського суспільства.

Література: 1. Кравченко, Т. О. (2015). Розвиток сучасної освіти в умовах інформаційно-мережевої парадигми. *Філософія науки: традиції та інновації*, (1), 76.; 2. Barney, D. (2013). *The Network Society*. Germany: Polity Press; 3. Castells, M. (2004) *The network society. A Cross-cultural Perspective*. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://socium.ge/downloads/komunikaciiesteoria/eng/Castells%20Manuel%20The%20Network%20Society.pdf>; 4 Castells M. (1998). *End of Millennium*. Blackwell.

Байструк Софія

*Національний університет «Львівська політехніка»
(Україна, м. Львів)*

Проблеми гендерного механізму під час війни

Гендерний механізм та нерівність між чоловіками та жінками в суспільстві існують вже давно і присутні у різних аспектах життя. Історично жінкам був обмежений доступ до вищої освіти, що обмежувало їхні можливості кар'єрного зростання та самореалізації. У багатьох суспільствах чоловіки отримують вищу заробітну плату за кращу роботу порівняно з жінками. Жінки можуть стикатися з дискримінацією на робочому місці у вигляді стереотипів, обмежень у кар'єрному зростанні та сексуального домагання. Жінкам може бути ускладнено отримати політичні посади та впливати на прийняття рішень через стереотипи та системну дискримінацію.

Фізичне, емоційне та сексуальне насильство є серйозною проблемою для жінок у багатьох суспільствах, що відображає глибоко закорінені гендерні нерівності. Ці проблеми є складними та взаємопов'язаними, вони вимагають комплексного підходу для вирішення, включаючи правові реформи, освіту, свідоме виховання та зміну культурних установок.

Під час війни гендерні ролі часто зазнають значних змін через унікальні обставини та потреби, які виникають під час війни. Традиційно більшість учасників бойових дій у військових конфліктах були чоловіками, однак у багатьох країнах жінки також беруть участь у військових діях. Це може призвести до перегляду традиційних гендерних стереотипів щодо ролі жінок і чоловіків у суспільстві. Після повномасштабного вторгнення росії на українську територію зросла кількість жінок, які захищають Батьківщину, вступаючи до лав Збройних сил, інших військових

організацій та добровільних об'єднань територіальних громад. Якщо у 2014 р. загальна чисельність жінок у ЗСУ становила 49 926 осіб, із них військовослужбовиць – 16 557 осіб, то станом на 1 березня 2023 р. кількість жінок у Збройних Силах України зросла до 60 538 осіб, із них військовослужбовиць – близько 42 898 [1].

Під час війни жінки можуть виступати важливими джерелами психологічної підтримки для своїх чоловіків, дітей та інших членів сім'ї, які можуть відчувати стрес, пов'язаний з військовими діями. Під час війни люди часто змушені залишати свої домівки та переїжджати в інші райони або країни. У таких ситуаціях ролі членів сім'ї можуть змінитися відповідно до нових обставин. Ці зміни в гендерних ролях можуть бути тимчасовими або можуть залишитися після завершення конфлікту залежно від соціальних, економічних та політичних умов [2].

Збройний напад росії на Україну суттєво вплинув на порушення прав людей по всій країні. Насамперед йдеться про сексуальне насильство, катування, завдання тяжких тілесних ушкоджень, жорстоке поводження. Агресор під час бойових дій пускав у дію і надалі продовжує залучати військові формування, що складаються з чоловіків і часто осіб, які відбували (на час призову) кримінальні покарання за вчинення різного роду злочинів, в тому числі тяжких і особливо тяжких, проти життя та здоров'я, честі та гідності, статевої свободи та недоторканості особи. А тому об'єктами їх злочинних дій часто стають українські жінки [3].

Література: 1. <https://armyinform.com.ua/2023/03/15/u-zsu-sposterigayetsya-pozytyvna-dynamika-vpr-ovadzheniya-gendernoyi-rivnosti/> 2. Байструк С., Ярмол Л. Обмеження прав жінок в умовах воєнного стану. Збірник матеріалів Третьої міжнародної науково-практичної конференції «Незалежність України: права людини та національна безпека» (Львів, 28 квітня 2023 року). Київ : КНТ, 2023. С. 105–107. 3. Прус І. Правовий захист жінок під час російсько-української війни. Нове українське право. 2023. Вип. 2. С. 134-139.

Беляєва Вікторія
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Україна, м. Харків)

Нові нерівності в освітньому середовищі України: можливості подолання

Внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року всі сфери життя суспільства зазнали значних змін. Зокрема, це спричинило появу нових нерівностей в освітньому середовищі на всіх рівнях (дошкільна, шкільна, вища). Західна частина України, а також центральні регіони менше зазнають впливу: діти ходять до шкіл офлайн, студенти очно навчаються в університетах тощо, тоді як у східному та південному регіонах безпекова ситуація набагато гірша: через більший ризик потрапити під обстріли школярі або повністю навчаються дистанційно, або ходять до школи офлайн лише декілька разів на тиждень. У Харкові діють підземні школи в метро, проте в них наразі можуть навчатися лише 2200 школярів. Студенти вчаться тільки в дистанційному форматі.

Таким чином, створюються нові нерівності: нерівний доступ до освіти та інтернет-зв'язку; нерівна якість освіти через те, що в дистанційному форматі вона погіршується. Оперуючи термінологією П. Бурдьє [1; 2], зазначимо, що така ситуація може суттєво вплинути на подальше життя цих школярів і студентів і виражатися в тому, що вони будуть дискримінованими й на ринку праці; вони матимуть менший культурний капітал, що спричинить, відповідно, нерівні можливості до перетворення

його на інші види капіталу; також через відсутність спілкування з однолітками і викладачами зменшуються можливості формування соціального капіталу, що також матиме наслідки в подальшому житті та спричинятиме нові нерівності.

Нерівності в культурному та соціальному капіталах були завжди, але сьогодні це актуалізується та посилюється фактором безпекової ситуації в конкретних частинах країни. Відповідно, це призведе до нерівних можливостей і ресурсів у символічній боротьбі. Для жителів східного та південного регіонів ці нерівності не тільки зумовлені суб'єктивними чинниками, а й об'єктивними факторами обмеженості доступу до навчання.

Державна служба якості освіти України представила дослідження якості організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах війни, проведене методом онлайн-анкетування в грудні 2022 – січні 2023. Було виокремлено такі проблеми: обмежений доступ до освітнього процесу; недостатня гнучкість в організації освітнього процесу; Недостатня гнучкість в організації освітнього процесу; втрати у навчальному часі; зміни у контингенті учнів та вчителів; втрати у матеріально-технічному забезпеченні; зміни у психологічному стані учасників освітнього процесу; зміни в результатах навчання; зміни у м'яких навичках учнів; зміни в умінні вчитися. Було представлено рекомендації для трьох категорій суб'єктів: органів влади, засновників закладів освіти та керівників закладів освіти. Ці рекомендації є досить загальними й не повністю корелюють саме з проблемою, на вирішення якої вони нібито спрямовані. Найбільш значуща рекомендація, на нашу думку, – розробка програми надолуження освітніх втрат. Однак не вказано, яким чином це має відбутися, у чому має полягати ця програма. Багато рекомендацій пов'язані з посиленням контролю і моніторингом, але це напряму не розв'яже виявлені проблеми. Також є пункти, що передбачають значні фінансові вкладення (наприклад, забезпечення учнів засобами для дистанційного навчання, забезпечення укриттів), проте не зазначено, звідки вони мають брати ці гроші. Загалом вищезазначені рекомендації не повною мірою спрямовані на мінімізацію нерівностей, які виникають в межах освітнього середовища України. Тому спробуємо запропонувати власні.

Онлайн- та офлайн-навчання важко вирівняти. Забезпечити перехід більшості школярів та студентів на очне навчання наразі неможливо, адже безпекова ситуація не в усіх регіонах дозволяє це зробити. На відкриття шкіл у метро та побудову нових підземних шкіл необхідно багато фінансових ресурсів, яких не вистачить навіть за умов активних інвестицій з різних боків, адже запит є занадто великим. Щоб вирівняти ситуацію в усіх регіонах, можна перевести абсолютно всіх на дистанційне навчання, як це було під час пандемії. Але це мінімізація нерівностей шляхом погіршення умов для всіх, що не призведе до розвитку нації загалом. Тож проблему треба вирішувати інакше.

Взагалі якість освіти залежить не тільки та не стільки від формату навчання, скільки від мотивації здобувачів. Високо замотивована людина буде прагнути якісно отримувати знання як в офлайн, так і в онлайн, тому варто спрямувати зусилля владних органів та керівних структур на підвищення мотивації школярів та студентів до навчання. Можна влаштовувати спеціальні бесіди на цю тему, запрошувати успішних людей, які стали такими завдяки освіті, співпрацювати з популярними блогерами (які є важливими інфлюенсерами для молоді), щоб вони формували цінність освіти (хоча багато з сучасних найбільш популярних блогерів навпаки вищої освіти не мають, що становить проблему та є певною перешкодою в нашому випадку, але є сенс спробувати). Також слід зробити систему контролю та оцінювання учнів і студентів більш суворою (особливо враховуючи схильність студентів до вдавання до академічної недобросовісності, тим паче в онлайн). Доречною буде розробка системи, що передбачає

можливість студентів, що навчаються у ЗВО на півдні та сході, приїжджати в більш безпечні регіони та легітимно проходити практику (причому не тільки у формальному сенсі, а й загалом). Тобто, наприклад, якщо студенту-хіміку зі сходу України необхідно провести експеримент, він має мати можливість приїхати в будь-який ЗВО на західній Україні та використовувати потрібне йому обладнання й устаткування. Ця система має працювати відкрито, оперативно та з мінімальною бюрократичністю, яка затягує час.

Щодо накопичення соціального капіталу, то можна впроваджувати заходи навіть в онлайн-форматі для школярів і студентів, де вони можуть просто спілкуватися. Вчителі та викладачі мають спонукати здобувачів освіти до участі в таких заходах, щоб ті могли зміцнювати свої зв'язки. Звісно, змусити людей спілкуватися досить важко, але треба мотивувати їх до цього, пояснюючи важливість встановлення соціальних зв'язків. Залежно від ситуації на конкретній місцевості можна організовувати й зустрічі наживо для відносно невеликих груп учнів/студентів із дотриманням усіх правил безпеки.

Таким чином, наразі питання мінімізації нерівностей в освітньому середовищі серед жителів різних регіонів України є актуальним, але вирішується повільно і не досить ефективно. Враховуючи неможливість вплинути на об'єктивні безпекові умови, владні органи та керівництво закладів освіти мають робити акцент на підвищенні мотивації школярів і студентів до навчання та накопичення соціального капіталу, адже це сприятиме їхнім відповідним діям навіть в умовах онлайн-навчання (якого позбутися наразі важко, дорого та/або небезпечно).

Література: 1. Bourdieu, Pierre (1986): The forms of capital. In: Richardson, J., Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. Westport, CT: Greenwood. 2. Bourdieu, Pierre (1979): Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste. London: Routledge & Kegan Paul, 1984. 3. Державна служба якості освіти України. Освіта під час війни. Дослідження якості організації освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти в умовах війни. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Yakist_osvity_war_2022_SQEua_SURGe_fin.pdf (дата звернення: 01.03.24)

Бондаренко Олександр

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Україна, м. Харків)*

Середній клас: чи існує він насправді?

*У кожній державі ми знаходимо три групи громадян: дуже заможних,
дуже убогих і третю, що стоїть посередині між ними.
Оскільки ж, на думку багатьох, поміркованість і середина
найкраще (між двома крайнощами), то, зрозуміло,
і середній статок з усіх благ найкращий.
(Арістотель)*

Поняття «середній клас» широко використовується в суспільних науках та публічному дискурсі. Проте єдиного визначення цього терміну не існує. Різні дослідники по-різному підходять до розуміння середнього класу та критеріїв віднесення до нього.

Згідно з визначенням Світового банку, до середнього класу належать люди з доходами від 10 до 50 доларів США на день [1]. За даними дослідження Pew Research Center, приблизно 50% населення розвинених країн належать до середнього класу [2].

Разом з тим, частина вчених ставлять під сумнів доцільність використання цього поняття взагалі. Наприклад, соціолог Майк Севедж з Лондонської школи економіки стверджує, що насправді не існує чітких соціальних груп, які можна однозначно визначити як "середній клас". Натомість суспільство являє собою континуум з різними рівнями доходів та статусів [3]. Інші дослідники, зокрема економіст Бранко Міланович, зазначають, що справжнього «середнього класу» майже не залишилося через висхідну нерівність, а замість цього існують лише «багаті» та «бідні» [4].

Попри широке використання, поняття "середній клас" залишається досить розмитим і не має усталеного наукового визначення. Думки дослідників розходяться: від заперечення наявності такої соціальної групи взагалі до її чіткої ідентифікації на підставі критеріїв доходу та способу життя. Тому питання про реальне існування «середнього класу» як соціального прошарку залишається відкритим і потребує подальших досліджень.

По-перше, немає єдиного усталеного визначення, хто саме належить до середнього класу. Різні дослідники пропонують власні критерії віднесення до цієї категорії населення. Наприклад, Світовий банк орієнтується виключно на рівень доходів, тоді як інші вчені пропонують комплексний підхід з урахуванням не лише матеріального становища, а й способу життя, ціннісних орієнтацій тощо.

По-друге, деякі соціологи ставлять під сумнів саме існування середнього класу як окремої соціальної групи. На їхню думку, суспільство являє собою швидше континуум, аніж чіткі верстви з визначеними межами між ними. Тому говорити про «середній клас» як усталену категорію не зовсім коректно з наукового погляду.

Отже, загальний висновок полягає в тому, що питання існування та визначення середнього класу потребує подальших поглиблених наукових розвідок. Наразі це поняття є радше умовним і таким, що використовується переважно в публіцистичному та політичному дискурсах. Воно не має чітких критеріїв та однозначної дефініції в соціології чи економіці. Тому в науковому сенсі коректніше говорити про розподіл суспільства за рівнем добробуту, аніж виділяти окремий прошарок під назвою «середній клас».

Література: 1. The World Bank. Why Should We Care About the Middle Class? <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/brief/why-should-we-care-about-the-middle-class>; 2. Pew Research Center. The American Middle Class Is Losing Ground. <https://www.pewresearch.org/social-trends/2015/12/09/the-american-middle-class-is-losing-ground/>; 3. Savage M. There is no such thing as a 'middle class'. The Guardian. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/feb/04/middle-class-working-elite-labels>; 4. Milanovic B. The greatest reshuffle of individual incomes since the Industrial Revolution. VoxEU. <https://voxeu.org/article/greatest-reshuffle-individual-incomes-industrial-revolution>

**Молодь у становленні громадянського суспільства:
виховання цінностей громадянської свідомості**

Історія української нації викликає такі питання, як: «Чому стільки століть не могло утворитися самостійної Української держави?», «Що заважає українцям, народові, що завжди прагнув незалежності, досягти цієї мети?» тощо. Україна і у ХХІ столітті відстоює свої права та національну ідентичність. Нашу історію сформувало безліч чинників, як матеріальні (географічне розташування, багатство ресурсів тощо), так і духовні. Однією з характерних рис менталітету українців, що не дає громадськості об'єднатися і стає перешкодою на шляху до самостійності країни, науковці вважають інтровертивність. Дане явище проявляється у зосередженні індивіда на індивідуальних життєвих фактах та проблемах. Так, пересічного українця більше турбує задоволення потреб власних та своїх близьких, і він не думає про загальний добробут держави як про те, про що потрібно подбати. За даними Фонду «Демократичні ініціативи», у 2017 році менш ніж 7% опитаних активно залучені до громадської діяльності. Суспільно-політичні, економічні, безпекові кризи України тримають суспільство у соціальній напрузі, коли кожен змушений думати про своє «виживання» в даних умовах.

Важливим етапом у творенні правової демократичної держави є встановлення громадянської свідомості, що грає визначальну роль у соціально-економічних, політичних, духовних перетвореннях суспільства. Громадянська свідомість проявляється у залученості громадян до суспільно-політичних продукуючо-перетворювальних процесів. Потрібні риси для становлення такого типу суспільства ефективно закріплюються під час формування набору особливих рис світорозуміння молоді.

Ціннісні засади для розвитку громадянської свідомості молоді варто черпати з поглядів відомих постатей України. Хорошим прикладом є представник Української греко-католицької церкви, якого визнали моральним авторитетом української нації – патріарх Любомир Гузар. У 2015 році журнал New Voice презентував рейтинговий список моральних авторитетів, в якому перше місце посів саме цей глава церкви. Він активно виступав публічно, під час Революції Гідності підіймав національний дух зі сцени Майдану, його запрошували відомі інтерв'юери та журналісти. За даними дослідження, проведеного у 2008 році службами Ukrainian Sociology Service та фондом «Демократичні ініціативи», серед запропонованих публічних осіб 21,8% опитаних обрали кардинала як того, кому вони довіряють. Запорукою такого успіху є простота, доступність і змістовність його вчень.

Під час Другої світової війни родина Гузарів емігрувала до США. Любомир виріс в українській діаспорі, тому його світогляд поєднує любов до Бога, до Батьківщини й демократичні риси країн Заходу. Погляди Л. Гузара на чинники перетворення українського суспільства громадянським позбавлені впливу радянщини. Він не розумів внутрішньої ворожнечі українців. Під час інтерв'ю «5 каналу» висловився так: «Між сходом та заходом України немає поділу. Поділ існує між тими, хто любить Україну, і тими, хто її не любить». З метою покращення нашого життя джерелом діяльності українців має бути повага та турбота один про одного, бо ми є однією Україною. Шукати потрібно спільність, те, що стоїть вище від матеріальних відмінностей – це любов до нашої спільної держави, як фундамент для утворення

колективного уявлення громадянського суспільства. Молодь як окрема соціальна група має схильність швидше сприймати нові знання, що також стосується і прийняття або вироблення власних систем цінностей. Крім того, покоління українців, які народилися в роки Незалежності, завдяки стрімкому науково-технічному розвитку, особливо масовому використанню мережі Інтернет, швидше отримують та обробляють різноманітну інформацію, що значно розширює їхнє бачення світу. Також у віртуальній реальності стираються кордони та перепони, що притаманні земній реальності. Інтернет-комунікація об'єднує молодь з усіх частин України, дає змогу краще пізнати один одного та обмінюватися спільними інтересами, попри відмінне історичне підґрунтя.

Наслідком нечіткого окреслення ідеї любові до України є нерозуміння громадянами того, що не лише добрі почуття до держави сприяють ефективному покращенню життя в країні. У бесідах з журналістами Л. Гузар відреагував на цю проблему, визначивши зміст ідеї любові: «Любов до України – це прекрасний слоган. ... А я вам скажу так: не треба любити Україну. Любити треба українців, жителів цієї країни – це і буде справжня любов до України. ... Але поки Україна – абстрактне поняття, тому ці слова нічого не означають. Україна – це українці, це конкретні люди, яким я хочу служити, допомагати, яким я бажаю добра». Можна сказати, що становлення громадянського суспільства починається з особистісних змін кожного. Проаналізувавши свою діяльність, варто визначити, якою є її мета: покращення лише власного життя, чи зробити внесок для кращого суспільно-політичного становища держави. Значна частина українців, чий вік на цей час підпадає до категорії молоді, знаходяться у стані пошуку того роду праці, в якому вони готові закріпитися. В цей період найбільш доцільно замислюватись про мету власної праці, для чого вони будуть витрачати значну частину свого часу. Такі міркування визначають наші принципи, що спонукатимуть нас мислити про соціальні механізми глобальніше, аніж на повсякденному рівні.

Отже, молодь, як ще не сформований утворювальний клас з великим потенціалом, грає визначальну роль у розвитку України як політично, економічно та духовно незалежної держави, сформувавши та виховавши у собі цінності громадянського свідомого суспільства, що з часом мають закріпитися у менталітеті українців як визначальні.

Література: 1. Три дороги: Бесіди Блаженнішого Любомира Гузара з журналістами. Львів: Друкарські куншти, 2013. 2. Національна ментальність та риси українського виміру. Криворізький технічний університет, 2010. 3. Громадянська пасивність, Фонд Демократичні ініціативи ім. І. Кучеріва: веб-сайт. URL: <https://dif.org.ua/article/gromadyanska-pasivnist> 4. Духніч О. Могутній старець. Як Любомир Гузар став моральним авторитетом нації - спецпроект New Voice. URL: <https://nv.ua/ukr/publications/mogutnij-starets-jak-ljubomir-guzar-stav-moralnim-avtoritetom-dlja-natsiji-spetsproekt-nv-65191.html> 5. Р. Фещенко. Рейтинг моральних авторитетів, на яких рівняються українці - спецпроект New Voice. URL: <https://nv.ua/ukr/publications/rejting-moralnih-avtoritetiv-na-jakih-rivnjajutsja-ukrajintsi-spetsproekt-nv-65187.html>

Український сучасний кінематограф: фінансування та глядацький інтерес в часі війни

Наступальні військові дії 24 лютого 2022 року стали неочікуваною межею, змусивши суспільство та індустрію українського кіно адаптуватися до нової реальності. Прем'єра в часи війни відбулася аж у липні 2022 року, відкривши новий етап у виробництві та сприйнятті кіно. З цього моменту і дотепер, майже щомісяця, українські кінотеатри дарують глядачам нові історії, нові прем'єри різноманітних фільмів. Цей період відновлення став також свідченням змін у споживацьких звичках: через часті та тривалі повітряні тривоги, глядачі надали перевагу онлайн-кінотеатрам, або переглядачам кіно по телебаченні. Поза цим, інтерес саме до українського кіно зріс: з 29% до 33% (Gradus, 2023).

Чим спровокована активність глядачів: підвищенням якості кіно чи соціально-політичною ситуацією? Видається, що з початком розгортання воєнних подій на території країни українці все частіше почали звертати увагу на національний продукт. Вони виявили інтерес до вивчення власної історії (початок війни посилив його), і кіно стало один з ключових засобів задоволення цього інтересу. Під час війни, коли суспільство стикається зі стресовими обставинами, інтерес до культурних засобів виразу, зокрема кіно, зростає. Глядачі шукають відповіді та рефлексію щодо подій, які трапляються, а також прагнуть поглибленого розуміння історії своєї країни. Фільми стають засобом пам'яті та обговорення національних та соціокультурних аспектів військових конфліктів, і не лише. Через перегляд власне історичних фільмів, глядач фіксує переплетення минулого та сьогодення, а відтак краще фокусує увагу на питанні національної ідентичності (Волошина, 2022).

Український кінематограф, як і багато інших галузей культури, потрапив в складні економічні умови. Зменшення бюджетних коштів ускладнює можливості залучення фінансових ресурсів для підтримки команди творців та створення якісних, конкурентоспроможних фільмів. Політична влада також стримує виробництво кіно: досі не відбулося відчутних зрушень у фінансуванні, попри те, що у травні 2022 р. президент В. Зеленський особисто виступив на Каннському кінофестивалі, чим підтвердив та наголосив на важливості кіно.

З початком повномасштабного вторгнення продюсери та режисери виступили як супротивники російській пропаганді, і тут перевагу отримує документальне кіно, оскільки воно більш гнучке та доступне по бюджету у порівнянні з ігровими фільмами. Документальне кіно – вагомий інструмент фіксування подій, злочинів, наслідків війни, спрямований переважно на іноземного глядача. Однак цінність українського кінематографа не зводиться лише до цього жанру: результати останніх 2 років підтверджують інтерес українського глядача до інших жанрів. У 2022 році на екрани вийшло 5 повнометражних фільмів, у 2023 р. – 17 фільмів, і 3 з них увійшли в ТОП-10 найкасовіших фільмів незалежності країни: «Мавка. Лісова пісня», «Довбуш» та «Люксембург, Люксембург». Такі результати демонструють, що не варто фокусуватися лише на військовій чи історичній тематиці. Все ще актуальні теми сімейних стосунків, втрат, сюжети на основі життя відомих та маловідомих особистостей.

Стратегії фінансування кінематографічних проєктів стають важливим об'єктом дослідження, оскільки вони визначають масштаби й можливості індустрії. Українське кіно можливе лише за умови частки державного внеску, без якої іноземні партнери не

можуть забезпечити повноцінне виробництво нових проєктів, і фільм не вважатиметься українським. Недостатнє фінансування з боку політичної влади призводить також до безробіття та змушує багатьох представників кіноіндустрії шукати альтернативні можливості чи перекваліфікуватися.

Співвідношення між зменшенням бюджетів та зростанням інтересу до фільмів вимагає аналізу ролі цих факторів на творчий потенціал кінематографа. Підвищення попиту може бути викликом для галузі, оскільки необхідно не лише задовольняти дедалі більший інтерес, а й забезпечувати високу якість та різноманіття творчих проєктів.

Російський художній фільм «Свідок» (2023 р.) розглядає події в Бучі з власної перспективи. Одразу ж з'являється інформація про український фільм «Буча», який висвітлює протилежні погляди на ті ж події з художнього боку. Це видається культурною «відповіддю» на спроби змінити інформаційні образи в кінопросторі. Подібна дискусія викликана через появу російського серіалу «Слово пацана», що спровокувало запит Держкіно на створення більшої кількості українських серіалів (не менше 600 телевізійних годин/рік) (Шилова, Пригор, 2023). Це позиціює українське кіно як засіб «відбиття ударів» та утвердження власної національної кінематографії. Однак такий підхід спрямовує виключно на «...існування культури шляхом подолання опору» (Войтенко, 2023). Альтернатива полягає в розгляді кіно не лише, як реакції на зовнішні каталізатори, але і як засобу вираження та відображення внутрішнього бачення та культурної спадщини країни.

Враховуємо також негативний досвід останніх телевізійних серіалів. Наприклад, внутрішні суспільні дискусії довкола серіалу про Маріуполь «Юрик», де стояв вибір: зняти ще одне документальне кіно, присвячене історіям біженців та ВПО, або створити повністю художній фільм з сюжетом на фоні війни. Телесеріал «Встигнути до 30» також отримав значну кількість зауважень через невдалий образ героїні з Коломиї. Натомість відмінним, на нашу думку, є приклад телевізійного серіалу «Жіночий лікар. Нове життя», який по-новому ілюструє роботу лікарів та життя цивільних в умовах війни.

Таким чином, нові стратегії виробництва кіно можуть вибудовуватися, виходячи з наявних ресурсів, можливостей та відгуків. Дискусії довкола художнього серіалу «Юрик» та номінація на премію «Оскар» фільму «20 днів у Маріуполі» акцентують на перевагах документального кіно. Не варто наголошувати на створенні телесеріалів лише заради заповнення етеру. Інтерес до українського продукту є, але все ще потребує якості. В іншому випадку він випаде з уваги глядачів чи зазнає критики. Найкращим варіантом залишається накопичувати кошти на масштабні повнометражні проєкти, а дешеві (короткі метри, документальне кіно) просувати одразу на фестивалі та маси (онлайн-кінотеатри, або випускати в телевізійні етери замість серіалів).

Український кінематограф, з одного боку, має можливість використати зростаючий інтерес до фільмів як каталізатор для розвитку та самовираження суспільства в умовах війни. З іншого ж боку, фінансові обмеження вимагають пошуку нових моделей фінансування та стратегій привертання інвестицій для підтримки кінематографа як важливого складника культурної ідентичності країни.

Література: 1. Войтенко В. (2023) У KINO-колі. К.: Дух і Літера. 560с. 2. Волошина О. (2022) Ідентифікація українців крізь призму сучасного кіно [Неопубл. магістер. кваліфік. роб.] НУ «ЛП» 3. Малишенко А. (2023) Українське кіно 2023: касові рекорди на тлі інституційної неспроможності. LB.ua. URL: https://lb.ua/culture/2023/12/29/591094_ukrainske_kino_2023_kasovi_rekordi.html 4. Шилова А. (2023) Чим відзначився 2023 рік у кіно та яким воно буде у 2024-му: що кажуть режисери, актори та продюсери. Суспільне. Новини. URL: <https://suspiilne.media/culture/638398-cim-vidznacivsa-2023-rik-u-kino-ta-akim-vono-bude-u-2024-mu-so-kazu>

Головінова Надія

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Україна, м. Харків)*

Електронні сервіси під час війни: шукати зв'язку над прірвою у житті

Чи мали ви потребу шукати достатньо потужного сигналу для того, аби відправити повідомлення? Для цього могли бути різні обставини, і, на жаль, в часи війни Росії проти України та особливо просунення загарбницьких військ додали нових можливих обставин. Так, ми вважаємо актуальним говорити про підвищену ризикогенність комунікацій, включно з комунікацією у цифровому просторі (від міжособистісної комунікації до використання електронних сервісів приватного та державного секторів для отримання різних послуг). У цьому дослідженні ми розглядаємо комунікаційну ризикогенність та окреслюємо особливості використання електронних сервісів для досягнення комунікаційних цілей в умовах війни.

Згідно з авторським визначенням, комунікаційна ризикогенність – це умови, які створюють та відтворюють ризики в інформаційно-комунікаційному просторі; ці умови насичені суб'єктивними та об'єктивними ризиками відносно агента комунікації. Наявні цифрові технології та їхня хабітуалізація призводить до додаткових комунікаційних ризиків, які не з'явилися в умовах війни, а стали видимими, очевидними, особливо в ризикогенних умовах – контрастними. Користуючись технологією, розробляючи її та оптимізуючи користувацьким досвідом, ми маємо умовну боротьбу користувача у моменті, між пошуком порятунку у технологіях в особливо кризовому становищі та ще більшим ризиком, як у присутності, та й у неочікуваній відсутності звичних технологій, що зачіпає усе повсякдення користувача [1]. Так, 77,6% опитаних українців щодня або майже щодня використовують інтернет, і це понад 90% опитаних у віці від 18 до 49 років, згідно з опитуванням КМІС від 2022 року [2]. Тож ми можемо говорити про особливе місце цифрового простору в повсякденних комунікаціях та діяльності.

Користувачі, які активно використовували інтернет та соціальні мережі, цілком відповідно будуть задовольняти свою потребу у згуртованості навколо власних цінностей та екзистенційних потреб саме у цифровому просторі, а комунікація через цифрові канали як створює нові ризики, так і є шляхом до вирішення комунікаційних, екзистенційних та повсякденних потреб, або як мінімум може розглядатися як один із таких шляхів.

Залучення до цифрового простору та конкретних практик належить до загального відчуття солідарності, тож включають й емоційний складник актора, його можливості взаємодіяти й діяти разом з іншими, виступати активним діячем в просторі, розділяти колективні цінності та мати індивідуальні орієнтації. Під час війни цілком звичним стало консолідуватися навколо проблеми, наприклад, навколо створення або залучення до нових джерел інформації, формування спільнот та чатів в соціальних мережах навколо проблеми, або відповідно до місця проживання, професії, інтересів, які ставали центром інформаційного ресурсу, підтримки, спільної діяльності. Ризики для користувачів можна розділити на категорії: технологічне забезпечення (залежність від електропостачання та сили й зони поширення сигналу), інформаційні ризики (дезінформація), безпекові (кібератаки, поширення конфіденційної інформації). У зонах

активних бойових дій та окупації з'являються і нові ризики, які ще конкретніше посиляються до проблем безпеки, оскільки діяльність в інтернеті могла виступати доказом опозиційності, або бути каналом для диверсійної діяльності. Тут виникає ціла низка перспектив дослідження типів ризиків у цифровому просторі та їхнього впливу на реальність.

Глобалізація навчала та привчила нас до подолання відстані та часу за секунди, кліками в девайсах, тому не дивно, що залишатися «тут та поруч» і далі стає екзистенційною потребою, яка штовхає користувачів до поновлення цього відчуття. Чим більшою є залежність користувача від технології та мережі Інтернет, тим більших загрозливих наслідків будуть нести зовнішні атаки, зміна зовнішніх умов загалом [3]. Так само, цілком реальні наслідки можуть трапитися і з конкретними сферами життя, і внаслідок суб'єктивних змін та умов у користуванні сервісами та мережею. При всіх технологічних можливостях в умовах особливого ризику все одно активно розвивається задоволення не лише нагальних потреб, оскільки важливим є відчуття «колись», залучення, причетності та контролю над тією сферою де умови, порядок та зміст є відносно вільно обираними (рекреаційна культура, професійна діяльність, самопрезентація тощо).

Враховуючи і попередній абзац, і не лише тому, ми й зупиняємося з девайсом над прірвою, розшукуючи мережу, альтернативні джерела енергії, в очікуванні кліку, звуку, інформації. В умовах війни, а особливо для користувачів в зонах активних бойових дій та окупації, будь-яка інформація з будь-яких джерел могла ставати як допомогою, так і дезінформацією, тому, на нашу думку, саме в умовах комунікаційної ризикогенності ми можемо досліджувати не лише самі ризики, але й трансформації орієнтацій, звичок та способів комунікації, повернення старих форматів та створення нових, складні та напружені прості моделі поширення та прийняття значень.

Література: 1. Beck U. Risk Society: Towards a New Modernity. 1992. 2. Київський міжнародний інститут соціології. Користування інтернетом серед українців: результати телефонного опитування, проведеного 13-18 травня 2022 року. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1115&page=1> (дата звернення: 02.03.2024). 3. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. К.: "Видавництво "Ваклер", 2007. 304 с.

Голубнича Дарина, Субота Марина
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Україна, м. Харків)

Інтегровані маркетингові комунікації у просуванні туристичних послуг під час та після війни: теоретичний аналіз

Вступ. Інтегровані маркетингові комунікації (ІМК) є ключовим елементом у сучасному туризмі для просування туристичних послуг та формування іміджу країни у світі. Вони відрізняються від звичайних маркетингових інструментів через створення синергетичного ефекту та формування довгострокової лояльності споживачів. При їхньому застосуванні всі сфери діяльності компанії пов'язуються між собою, дозволяючи досягти максимальної економічної ефективності [1].

Проблемна ситуація. У контексті конфліктів і воєнних подій сфера туризму стає особливо вразливою, потребує нових стратегій і підходів до просування туристичних продуктів. Для України туристична сфера є важливою галуззю економіки.

Щороку нашу країну відвідувало близько 20 млн туристів, переважно з країн СНД і ЄС. Туризм та суміжні з ним сфери надавали сотні тисяч робочих місць для українців, але після початку та ескалації російської збройної агресії ситуація змінилася. За результатами соціологічних досліджень, що проводяться в країнах ЄС, у людей, які активно подорожують, найбільшу стурбованість викликає саме війна та політичний неспокій [2, с. 17].

У світлі цього нашою метою є систематизація експертних думок про перспективи української туристичної галузі, а також розробка концептуальних засад застосування інтегрованих маркетингових комунікацій у просуванні туристичних послуг під час та після війни в Україні.

Теоретичне дослідження. Розробка ефективних ІМК у сфері туризму передбачає визначення специфіки турагентської й туроператорської діяльностей, аналіз історичного розвитку туризму на обраній локації та його подальших перспектив.

З погляду практичного застосування ІМК доцільним є розгляд комунікаційних стратегій у маркетингу туризму. Так, Е. Мак-Карті запропонував використовувати комплексну модель «4Р», яка містить в собі такі складники, як «продукт», «ціна», «розповсюдження» й «просування». Надалі дослідники розширили теорію до «5Р», «7Р», «8Р». Наприклад, модель «5Р» містить компонент «люди». Це споживачі, VIP-клієнти, лідери думок, захисники бренду, партнери та персонал [3].

Вибір стратегії просування має враховувати життєвий цикл (бізнесу, туристичної дестинації, продукту). Маркетингова стратегія туристичної компанії здійснюється за кожним окремим продуктом, ринком на певні проміжки часу. Окрім цього варто врахувати роль фірми на ринку й цільову аудиторію. Фахівці виділяють три основних групи критеріїв сегментації споживачів: географічні, соціодемографічні та психолого-поведінкові. Це надає можливість отримати кращі показники ефективності бізнесу й розробити стратегію, яка найкраще б відповідала залученню пріоритетних груп клієнтів [4], [5].

Російська військова агресія вкрай негативно позначилася на українському туристичному бізнесі та галузі в цілому. Зараз важко чітко передбачити подальший розвиток цієї галузі, адже війна триває. На думку І. Дворської, нам може бути корисним досвід держав, які також пережили збройні конфлікти, й змогли успішно відновити сферу туризму – Кіпру, Ізраїлю, Грузії, Німеччини тощо [6].

Більшість експертів зі сфери туризму зауважують, що після відновлення миру в Україні, певною мірою набуде популярності так званий «темний», воєнний туризм, «туризм пам'яті». Він пов'язаний із необхідністю висвітлювати масштаби війни для світової спільноти, патріотичного виховання молодого покоління [7]. Н. Паньків та М. Скрипник висувають позицію, що одним з пріоритетних напрямків туризму має стати екологічний туризм. На цей час, відповідно до Женевської конвенції, зафіксовано кілька сотень злочинів проти довкілля, спричинених російською федерацією на території України. Також у світі посилюється тенденція збереження природи, захисту видів, зменшення антропогенного тиску та збереження здоров'я людей. «Sun-sea-sand», тобто пляжний відпочинок все ще може мати місце для деяких груп туристів, але разом із тим у 21 столітті розвинулася модель «lore-landscape-leisure», яка передбачає якісний, наповнений відпочинок на природі й дотримання раціонального використання ресурсів [8].

Україна має великий туристичний потенціал, після війни також можуть відновитися культурно-розважальний, медичний, спортивний, діловий туризм. Однак для успішного відновлення галузі необхідна антикризова стратегія та увага до змін у міжнародному туристичному середовищі. Доцільно проводити соціологічні, маркетингові та аналітичні дослідження, щоб дізнаватися актуальні запити

потенційних споживачів турпродуктів, а також здійснювати конкурентний аналіз для оцінки туристичного потенціалу території, визначення логіки ціноутворення послуг конкурентів, їхні сильних та слабких сторін. Це допоможе знайти новий вектор розвитку у цьому бізнесі та усвідомити реальний стан та перспективи ринку туристичних послуг під час та після війни та для побудови ефективних стратегій ІМК для туристичної фірми чи туристичного продукту.

Література: 1. Жебровська О. О. Сутність та значення інтегрованих маркетингових комунікацій в сучасних умовах. Економічна наука: Київ, 2014. Інвестиції: практика та досвід № 16. С. 103–106. 2. Коваленко Д., Розметова О. Глобальні виклики та пріоритети в забезпеченні безпеки туристичних подорожей. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Практика і перспективи розвитку туризму: світовий досвід для України», 17 травня 2018 р. С. 17-19. 3. Parsyak V. Marketing Mix: Changes in Views About. Scientific opinion: Economics and Management. 2022. № 3(79). URL: <https://doi.org/10.32782/2521-666x/2022-79-11> (дата звернення: 23.11.2023). 4. Ольшанський О. В., Ткаченко О. П. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2016. Вип. 1. С. 188-199. 5. Летуновська Н. Є., Люльов О. В. Маркетинг у туризмі: підручник. Суми: Сумський державний університет, 2020. 270 с. 6. Дворська І. Ірина Дворська, TravelHub: Відновлення туристичної інфраструктури після Другої світової війни. Чому може навчити досвід країн. URL: <https://hubs.ua/economy/irina-dvors-ka-travelhub-vidnovlennya-turistichnoyi-infrastrukturi-pislya-drugoyi-svito-voyi-vijni-chomu-mozhe-navchiti-dosvid-krayin-271682.html> (дата звернення: 03.03.2024). 7. Maliarchuk N. M., Chirva O. G. Problems and Prospects of the Development of Unusual Types of Tourism in the Territory of Ukraine After the End of the Russian-Ukrainian War as an Example of Military Tourism. Economies' Horizons. 2022. № 4(22). С. 34–42. URL: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.4\(22\).2022.267014](https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(22).2022.267014) (дата звернення: 23.11.2023). 8. Новицька С. Екологічний туризм як пріоритетний напрямок сталого розвитку туристичної сфери. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. 2013. № 2 (вип. 35). С. 164-169.

Довбиш Наталія

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Україна, м. Харків)*

Еволюції інституту освіти як чинника формування соціального капіталу

Протягом останніх чотирьох років інститут освіти в Україні зазнав кардинальних змін, до яких чимала частина суспільства не була готовою. Інституційні зміни традиційної різнорівневої освіти відзначилися на громадянах України проблемами переважно економічного характеру і соціальної кризи учасників освітнього процесу.

Заведено вважати, що освіта відіграє одну з ключових ролей у формуванні соціального капіталу, оскільки сприяє розвитку людей як активних членів суспільства, здатних до співпраці, взаємодії та побудови взаємовигідних відносин. Але сьогодні ми можемо спостерігати наступну тенденцію: якісну, компетентну, різносторонню, безпечну, інтегровану освіту в Україні сьогодні все більше можуть здобувати лише на умовах ринкових відносин. Приватні заклади освіти цілком і повністю забезпечують повний спектр необхідних факторів для розвитку соціального капіталу дітей (шляхом забезпечення умов для формальної й неформальної освіти), тоді як комунальні заклади поки не можуть забезпечити повноцінний освітній процес.

На жаль, інститут освіти, що традиційно був простором вирівнювання диференціацій, на сьогодні, навпаки, породжує нерівність майбутнього покоління у всіх аспектах: навички, знання, ресурси тощо. Як впливатимуть такі трансформації інституту освіти на формування соціального капіталу дітей у майбутньому?

Соціальний капітал містить набір ресурсів, які мають суспільне значення та базуються на довірі, співпраці, соціальних мережах тощо. Соціальний капітал в освіті досліджували багато науковців, серед яких можна виокремити П'єра Бурдьє [1], Роберта Патнема [2], Джеймса Коулмена [3] та інших. Вони досліджували, як соціальні зв'язки, взаємодія та довіра впливають на якість освіти та її результати.

В Україні дослідження в галузі освіти як чинника соціального капіталу також ведуть різні науковці та дослідники, серед них: Олег Демків, який досліджує взаємозв'язок між соціальним капіталом та державною політикою [4], та Ірина Золотарьова, що вивчає соціальні аспекти освіти, включаючи вплив освіти на соціальний капітал в українських умовах [5].

Одним із провідних дослідників, що активно досліджує роль освіти у формуванні соціального капіталу, є американський вчений Майкл Фулан [6]. У своїх роботах він розглядає, як соціальні мережі та взаємодія між учасниками освітнього процесу можуть впливати на якість освіти та досягнення учнів. Автор описує декілька ключових властивостей зразкової освіти, яка здатна розвивати соціальний капітал у дітей: зосередженість на розвитку критичного мислення, співпраця та комунікація. доступність для всіх, інноваційність, зосередженість на розвитку особистості шляхом різностороннього розвитку [7]. Цілком погоджуючись з автором, ми готові стверджувати, що сьогодні освіта в Україні, на жаль, є іншою, аніж якою її звикли сприймати: вона дистанційна, асинхронна, індивідуальна, цифровізована, дезінтегрована тощо. Інша освіта, відповідно, породжує інший соціальний капітал.

Звичайно, не можна стверджувати, що інша форма освіти неналежна, але, на нашу думку, вона несе інші цінності та структурні ефекти, в які соціальний капітал не входить. Освіта іншого формату сприяла, на нашу думку, проблемним проявам, які запобігають утворенню та функціонуванню соціального капіталу. Серед них:

1) недостатність взаємодії між учасниками освітнього процесу. Якщо відсутня або обмежена взаємодія між студентами та викладачами, то це може обмежити практичні можливості навчання та розвитку студентів;

2) недовіра між учасниками освітнього процесу: відсутність довіри між студентами, викладачами та адміністрацією може перешкоджати якісному навчанню, праці та розвитку;

3) недостатність співпраці та колективної роботи: обмежена фактична просторова взаємодія стирає кордони відповідальності та емпатії. Якщо учасники освітнього процесу не співпрацюють між собою, або не розвивають навички колективної роботи, то це може вплинути на якість навчання та готовність до роботи в команді в майбутньому;

4) відсутність формування та розвитку соціальних мереж, взаємної підтримки: лімітована кількість можливостей участі в освітніх мережах мінімізує кількість соціальних контактів та обмін ресурсами;

5) недосконалість системи підтримки учасників освітнього процесу. Як наслідок обмеженої кількості соціальних мереж, низького рівня взаємодії, наявності недовіри сприяє низькій ефективності взаємної підтримки та втраті мотивації;

6) нерівні можливості доступу до вже наявного соціального капіталу, що проявляється у доступі до освіти через різні соціальні, економічні та культурні можливості.

Розв'язання проблем соціального капіталу в інституті освіти вимагає системного підходу, включаючи створення стимулів для підтримки співпраці та взаємодії, підтримку розвитку соціальних мереж, створення програм підтримки студентів та розвиток культури довіри та взаєморозуміння всередині спільноти навчального закладу.

Але найбільш вагомим фактором є адаптація освітнього процесу до безпекових умов середовища, що, на жаль, потребує неабияких коштів та чимало часу.

Література: 1. Bourdieu, P. The forms of capital I I Handbook of theory and research for sociology of Education. New York: Greenwood Press, 1986, p. 21. 2. Патнем Р., Леонарді Р., Ханетті Р. Творення демократії. Традиції творення громадської активності в сучасній Італії. К. : Основи, 2001. 3. Коулман Дж. Капітал социальный и человеческий. Общественные науки и современность. 2001. № С. 122-139. 4. Демків О. Соціальний капітал та рентоорієнтовані соціальні мережі в умовах державного монополізму. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. 2013. Вип. 1. С. 28-34. 5. Золотарьова І. Систематизація теорій соціального капіталу. НЮАУ ім. Ярослава Мудрого: веб-сайт. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3274/1/Zolotarova_203.pdf; 6. Fullan M. Change Forces. Probing the Depths of Educational Reform. 1993. P. 172. 7. Fullan M. Large-scale reform comes of age. University of Toronto. 2009. P. 101-113. URL: <https://michaelfullan.ca/wp-content/uploads/2016/06/13396080790.pdf>

Єрган Анастасія

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Україна, м. Київ)*

Вплив маркетингових стратегій Duolingo на споживчу поведінку: соціологічний аналіз рекламних методів

У сучасному світі реклама вийшла за межі виключно продажі продукту, тепер за допомогою реклами нам намагаються «продати» певні емоції, почуття і вивчення її соціологічних аспектів стає все більш актуальним у контексті розвитку цифрових технологій та зміни споживчих пріоритетів. У цьому контексті особливий інтерес викликає аналіз маркетингових стратегій популярної платформи Duolingo та їхній вплив на споживчу поведінку.

У маркетинговому комплексі стимулювання основними засобами масового впливу є реклама, стимулювання збуту і пропаганда. Реклама впливає, прокидаючи увагу, закріплюється в пам'яті, викликає асоціації, активізує почуття і спонукання, що своєю чергою впливає на волю споживача. В сучасності масштабні рекламні кампанії здатні маніпулювати все більшими й більшими групами людей: маркетингологи вміло використовують певні інструменти, щоб зачепити потенційного клієнта «за живе», викликати в нього певні емоції (як позитивні, так і негативні), щоб запам'ятатися. Також для того, щоб добре запам'ятатися людям, потрібно регулярно нагадувати про себе і не зникати з інфополя потенційної цільової аудиторії.

Про свій унікальний метод постійного нагадування про себе розповіла в одному з інтерв'ю SMM-спеціалістка Duolingo Зарія Парвез: «Наш перший успіх полягав не в створенні відеоконтенту, оскільки я не думала, що маю для цього достатньо навичок – це було завдяки коментуванню відео інших людей. Ці коментарі зрештою стали майже схожими на нове push-сповіщення для Duolingo. Усі почали бачити Duo повсюди. Людям це дуже подобалося, тому наша стратегія полягала в тому, щоб працювати у зворотному напрямку». Тобто Duolingo стали вірусними в інтернеті саме через те, що вони стали ближчими до аудиторії, яка зі свого боку була вражена коментарями верифікованого облікового запису компанії під своїми відео і поширювала їх далі. Але Duolingo стає відомим не тільки завдяки коментарям на акаунтах інших людей: вони також починають ламати стереотипи про те, «як припустимо відповідати на коментарі від імені компанії» вже на своїй сторінці, вживаючи сарказм, іноді грубі жарти та жартівливі погрози в сторону тих, хто пише, що більше не буде вчити мови з Duolingo.

Щоб збільшити впізнаваність бренду серед ЦА і краще запам'ятатися людям, Duolingo створили маскот – зелену сову Дуо. Останніми роками за допомогою Дуо розробники Duolingo заохочують студентів виконувати уроки – іноді досить екстравагантними та навіть агресивними методами. «Люди перетворили Дуо на мем, у якому пташка переслідує вас, варто згаяти хоча б день занять іспанською», – говорить віцепрезидент із дизайну Раян Сімс.

Людам, звиклим до зазвичай сухого, офіційного спілкування з представниками інших компаній починає подобатись невимушеність комунікації із совою Дуо, вони починають все більше писати провокаційних коментарів з надією, що Дуо відповість саме їм, тим самим піднімаючи активність на офіційних сторінках Duolingo, буквально роблячи їх вірусними. Стає очевидним, що одним із найважливіших завдань для рекламодавців є адекватне визначення цільової аудиторії, що є ключовою умовою для досягнення ефективності рекламної кампанії. Цільова аудиторія Duolingo – це переважно емігранти, активні туристи, студенти та люди середнього віку. Тобто люди, які, скоріш за все, не будуть ображатися на такі іноді гострі висловлювання і жарти, а, навпаки, будуть поширювати їх та навіть ставити в приклад як взірець сучасного прогресивного маркетингу.

На початку ХХІ століття настали значні зміни в уявленнях про рекламу, викликані процесами глобалізації, які супроводжуються гіперспоживанням та паралельним зниженням культурного рівня соціуму. Сова Дуо, як можна побачити, дуже запам'яталася інтернет-спільноті. Можна пов'язати це з тим, що такий спосіб реклами став можливий тільки з активним розвитком соціальних мереж, що, відносно відбулося не так давно і люди ще не встигли «перелаштуватися» зі звичної телевізійної чи зовнішньої реклами на більш прогресивну і динамічну рекламу в соціальних мережах.

З розвитком інтернету і зростанням прогресу у цілому підприємцям стає дедалі важче просунути свій товар в умовах жорсткої конкуренції. Власне, тому для успішного ведення бізнесу підприємець повинен бути новатором, з креативом підходити до впровадження нових інструментів і методів маркетингу. Власник бізнесу має стежити за сучасними інтернет-трендами, слідувати за змінами в суспільстві та в поведінці споживачів, відтак, як основна мета – підвищення конкурентоспроможності компанії та збільшення її прибутку. Найдієвішим і найефективнішим інструментом для цього став інтернет-маркетинг, який дає змогу безпосередньої комунікації з аудиторією, яка, своєю чергою, дає низку переваг: швидка зворотна інформація, підвищення лояльності аудиторії, персоналізація пропозиції тощо.

Література: 1. Прищенко С.В. Прояви постмодернізму у рекламі. Науковий огляд: міжнародний наук. журнал. 2014. № 1. С. 179–184. 2. Sogorin A. The concept of sociology of advertising and advertising influence: an attempt to construct. Ukrainian society. 2016. Vol. 2016, no. 1. P. 75–81. 3. How a 23-year-old graduate helped transform Duolingo's social media marketing. Contagious. URL: <https://www.contagious.com/news-and-views/duolingo-social-media-marketing> 4. Храпкіна В., Брюшко Н. Сучасні тренди інтернет-маркетингу. Економіка та суспільство. 2022. № 38. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-64> (дата звернення: 04.03.2024). 5. Турчин Л., Островерхов В. Сучасні тренди інтернет-маркетингу. Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. 2019. № 24.

Єрмоленко Катерина
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Україна, м. Харків)

Проблеми конфіденційності персональних даних у новітніх медіа

Проблеми конфіденційності персональних даних у новітніх медіа Інтернет є ключовим для розвитку глобальних електронних ЗМІ, надаючи ефективний канал для політично-адміністративного контенту. У порівнянні з телебаченням цей канал відрізняється відсутністю громіздких систем передачі сигналу та активною взаємодією споживачів з інформацією [1].

Розвиток соціальних мереж і месенджерів породжує серйозні проблеми конфіденційності [2], і популярність соціальних мереж ставить особисту інформацію під загрозу неправомірного доступу, а також збільшує ризик перехоплення листування та дзвінків через месенджери. Ці питання вивчаються для знаходження вирішень за допомогою аналізу та порівнянь.

Соціальні мережі як складні соціальні структури активно впливають на суспільство, політику та медіа, сприяючи обговоренню суспільних питань. Однак вони не можуть гарантувати абсолютну безпеку і конфіденційність, особливо для молоді, яка часто ділиться особистими даними без належної поваги до приватності [3].

Централізована архітектура соціальних мереж створює серйозні загрози конфіденційності. Збір та використання метаданих, недоліки безпеки мобільних додатків і суперечки із соціальними мережами підкреслюють необхідність ретельного контролю та удосконалення заходів безпеки в онлайн-середовищі.

Література: 1. Королько В.Г. Некрасова О.В. Зв'язки з громадськістю. Наукові основи, методика, практика. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 831 с.; 2. Barnes, S. B. A privacy paradox: Social networking in the United States. First Monday, 11(9). URL: <https://doi.org/10.5210/fm.v11i9.1394>; 3. Abhishek Kumar, Subham Kumar Gupta, Animesh Kumar Rai, Sapna Sinha . Social Networking Sites and Their Security Issues. URL: <https://www.ijsrp.org/research-paper-0413/ijsrp-p1666.pdf>

Захарченко Анастасія
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Україна, м. Харків)

Фентезі-аніме: концептуальні вектори аналізу

Феномен фентезі-аніме має значну цінність у розгляді популярної культури Японії. Формування жанру фентезі в аніме впливає на мистецькі тенденції у всьому світі та сприяє зміні культурних уподобань у сучасної аудиторії, тому важливо визначити концептуальні вектори аналізу у дослідженні фентезі-аніме. Метою цього дослідження є визначення концептуальних векторів аналізу фентезі-аніме.

Вагомий внесок у дослідження японського аніме вніс американський журналіст і художник коміксів Джейсон Томпсон, який розробив жанрову класифікацію аніме на основі порушених тем в аніме, цільових груп і віку глядачів. До цієї класифікації входить безліч цікавих жанрів, проте ми пропонуємо зупинитися на жанрі «фентезі», а також спробуємо дослідити етимологію поняття фентезі.

Так, наприклад, Джейсон Томпсон пояснює значення поняття жанру фентезі як наратив про міфологічні та надприродні історії, що не могли статися у реальному світі. Для визначення жанру «фентезі» у жителів Японії є своє слово «bōken», що означає «пригода», однак сучасне покоління почало використовувати англійське слово «fantasy», і це підтримало більшість японців [6].

На становлення японської анімації та розвиток манги у жанрі фентезі дуже вплинули американські романи та рольові ігри, що були дуже популярні у 1980-ті роки. Традиційне японське фентезі засноване на японській міфології, тобто історіях про монстрів і духів, легендах про Бога і демонів.

Під терміном «фентезі-аніме» ми розуміємо жанр аніме, структурно-формувальним чинником якого є магія, що формує сюжет оповідання і керує розвитком персонажів. Для фентезі-аніме характерні теми героїзму, дружби, долі, вічної боротьби між добром і злом. У структурі наративу фентезі-аніме переважають такі фантастичні елементи, як міфічні істоти, потойбічні дії та епічні пригоди. Творці фентезі-аніме черпають натхнення з багатьох культурних і міфологічних джерел традиційної Японії, що дозволяє класикам цього жанру розкривати бездонні історичні глибини у сучасних візуальних наративах.

Фантастичні елементи були частиною літературних сюжетів, починаючи з давніх часів, коли міфи та легенди про фантастичні істоти передавалися в усній формі, а пізніше перетворювалися на різноманітні візуальні наративи. Теоретичний інтерес до жанру фентезі в галузі анімації, що виникає у XX столітті, найбільш тісно пов'язаний із першими мультфільмами студії Walt Disney Animation Studios. Анімації цієї студії, за думкою відомого британського письменника і сценариста Джонатана Майкла Клементса, стала прикладом для створення перших фентезі-аніме у Японії [1]. Дж. Клементс припускає, що саме за прикладом мультфільмів «Білосніжка та сім гномів» (1937) або «Фантазія» (1940) японські мультиплікатори стали додавати у свої фільми фантастичні елементи, що сприяло зачаруванню глядачів новими магічними світами та епічними пригодами, властивими даному жанру.

Для дослідження жанру фентезі у світовій та японській анімації найчастіше використовується герменевтичний підхід як інтерпретація сенсу тексту. Згідно з визначенням Хельмута Даннера, герменевтика – це теоретична філософська дисципліна, що досліджує певне явище та його елементи, структуру, типи, а також його попередній контекст [2]. У галузі анімаційної культури, зокрема жанру фентезі, цей теоретичний підхід застосували два автори – Крістофер Холлідей та Олександр Сержант. Вони написали книгу «Fantasy/Animation», у якій досліджуються відносини, що існують між фентезі-кіно та анімацією [3]. Поєднуючи внесок відомих вчених у дослідження кіно та медіа, автори книги «Fantasy/Animation» розглядають різні історичні, теоретичні та культурні наслідки анімаційного фентезі-фільму.

Герменевтичний підхід також застосовував у своєму фундаментальному дослідженні вже згаданий раніше Джонатан Клементс. У своїй роботі «Історія аніме» дослідник переконливо доповнює герменевтичний аналіз історико-генетичними студіями. Ця робота є важливим орієнтиром у галузі досліджень культури аніме, що дає всебічний огляд історії та еволюції аніме як культурного феномена. Простежуючи історію аніме від його джерел до сучасних проявів, автор прагне висвітлити соціальні, культурні та промислові сили, за допомогою яких сформувалося середовище культури аніме. За допомогою герменевтичного та історично-генетичного підходів Дж. Клементс досліджує, як аніме відображає ширші історичні та культурні тенденції в Японії та його значення як форми художнього самовираження та розваги [1]. Крім того, на основі його дослідження ми можемо проаналізувати глобальний вплив аніме та його роль у формуванні популярної культури за межами Японії.

Описані вище теоретичні підходи є важливими для вивчення фентезі-аніме, однак вони не є універсальними. До них можна додати семіотичний аналіз, спираючись на класичну теорію структуралізму відомого швейцарського лінгвіста і філософа Фердинанда де Соссюра, який розробив теорію знакової структури, що є основою сучасного семіотичного аналізу. Цей підхід складає фундаментальну основу для аналізу знаків і знакових систем, яку можна застосувати до досліджень аніме, зокрема для вивчення значень, кодів і образних структур, присутніх у японських фентезі-аніме. Підхід семіотичного структуралізму Ф. де Соссюра розрізняє поняття «означник» – форму чи фізичний прояв знака, і «означуване» – концепцію чи значення, що передається знаком. У контексті дослідження фентезі-аніме «означник» може включати візуальні й слухові елементи, такі як персонажі, обставини, діалоги, музика і звукові ефекти, тоді як «означуване» включає ідеї, сенси та емоції, що передаються цими елементами. Семіотичний підхід Ф. де Соссюра також наголошує на ролі бінарних опозицій в структуруванні значень усередині знакових систем. У дослідженні фентезі-аніме ми можемо ідентифікувати бінарні опозиції, такі як добро і зло, герой і лиходій, людина та міфічна істота, реальність та фантазія [4]. Ці опозиції часто служать ключовими тематичними мотивами та оповідальними конфліктами у фентезі-аніме, формуючи динаміку персонажів і розвиток сюжету. Застосовуючи семіотичний структуралізм Соссюра у дослідженні фентезі-аніме, ми можемо отримати уявлення про базові структури, коди та знаки, що формують наратив у аніме.

Отже, у дослідженнях фентезі-аніме ми можемо виділити три концептуальних вектори аналізу: історико-генетичний, герменевтичний підхід і семіотичний. Найчастіше у таких дослідженнях використовуються історико-генетичний підхід, що дає змогу простежити розвиток фентезі-аніме у часі та дослідити ключові події, тенденції та культурні контексти, що сформували його еволюцію (Дж. М. Кlements) і герменевтичний підхід, за допомогою якого ми можемо дослідити фентезі-аніме за допомогою його елементів, структури, типів, попереднього контексту та інтерпретації (Крістофер Холлідей та Олександр Сержант). Ми вважаємо за доцільне також запропонувати для аналізу фентезі-аніме використання семіотичного підходу, завдяки якому можна визначити символи, коди та значення культурних контекстів, представлених в аніме, проливаючи світло на взаємодію фантастичних оповідань із ширшими культурними дискурсами.

Література: 1. Clements J. Anime: A History. Basingstoke, UK: Macmillan Publishers Limited, 2013. 266 p. 2. Danner H. Hermeneutik. in Methoden geisteswissenschaftlicher Pädagogik. Einführung in Hermeneutik, Phänomenologie und Dialektik. München : Ernst Reinhardt, GmbH & Co KG, Verlag, 2006. 34-120 p. 3. Holliday C. & Sergeant A. Fantasy/Animation. New York, NY: American Film Institute, 2018. 310 p. 4. Lagopoulos A. Ph. & Boklund-Lagopoulou K. Theory and Methodology of Semiotics: The Tradition of Ferdinand de Saussure. Berlin, Germany: De Gruyter Mouton, 2020. 358 p. 5. Armstrong K. A Short History of Myth. Knopf Canada; Vintage Canada, 2006. 96 p. 6. Thompson J. Manga: The Complete Guide. New York, NY : A Del Rey Trade Paperback Original, 2007. 848 p.

Довіра до державної влади в Україні – основа ефективних комунікацій

Довіра – фундаментальний аспект суспільного життя та необхідність для підтримки соціального порядку. Під терміном «довіра» мають на увазі впевненість людей стосовно інших: індивід виконує обіцянки та зобов'язання, діє в найкращих інтересах, а також дотримується соціальних норм і цінностей.

Соціологи виділяють дві основні форми довіри: особисту та інституційну. Перший вид довіри ґрунтується на індивідуальних стосунках, наприклад, довірі між друзями чи членами родини. Інституційна ж довіра стосується довіри, яка базується на вірі в інституції, таких як уряд, правова система або релігійні організації тощо [4].

Інституційна довіра є особливо важливою для функціонування суспільства, оскільки забезпечує відчуття стабільності, легітимності та передбачуваності. Коли люди довіряють інституціям, вони з більшою ймовірністю будуть дотримуватися законів, співпрацювати з владними структурами порядку та брати активну участь у громадській діяльності. І навпаки: коли інституційна довіра є занадто низькою, громадяни можуть відчувати відчуженість, незаангажованість та розчарування, що, ймовірно, призведе до соціальних хвилювань й конфліктів.

На довіру також впливають різні соціальні фактори, зокрема культура, соціальна структура та історичний контекст. Наприклад, у суспільствах із сильними колективістськими цінностями довіра може бути більше зосереджена на особистісних стосунках і зв'язках, тоді як у більш індивідуалістичних суспільствах інституційна довіра є важливішою. Подібним чином історичний досвід політичних репресій, корупції чи соціальних заворушень може значно підірвати довіру до інституцій та авторитетних осіб загалом.

Можна виокремити деякі основні чинники, що впливають на формування довіри українців до державної влади:

По-перше, довіра до влади пов'язана з уявленнями про прозорість діяльності політиків в Україні. Прозорість діяльності владних структур є ключовим фактором формування довіри. Громадяни більш схильні довіряти уряду, який є відкритим щодо процесів прийняття рішень і який несе відповідальність за свої дії. Однак Україна все ще бореться з корупцією та недостатньою підзвітністю в уряді, що значно підриває авторитет державної влади в очах громадян. Підвищення рівня прозорості та підзвітності може допомогти відновити довіру та встановити більш ефективні канали зв'язку [2].

По-друге, на довіру до влади впливають культурно-історичні фактори в Україні. Культурні та історичні фактори відіграють важливу роль у формуванні довіри до влади. Українська держава має складну історію політичних і соціальних потрясінь, включаючи періоди авторитарного правління та репресій. Цей досвід сформував певне сприйняття громадянами влади та довіри до державних установ. Крім того, такі культурні цінності, як колективізм і недовіра до авторитетів також можуть впливати на рівень довіри. Розуміння цих культурних та історичних факторів є необхідним для ефективного формування довіри до влади та покращення каналів комунікації в системі «громадяни – влада».

По-третє, на довіру до влади впливає діяльність засобів масової інформації (ЗМІ). Висвітлення певних питань чи подій у ЗМІ та пропаганда відіграють значну роль у формуванні суспільного сприйняття влади. В останні роки в Україні спостерігається

зростання дезінформації та пропаганди, особливо з боку Росії, що спричиняє низький рівень довіри до влади. Крім того, ЗМІ можуть мати власні упередження та інтереси, що також впливає на сприйняття уряду суспільством. Боротьба з дезінформацією та сприяння неупередженому висвітленню в ЗМІ є необхідними для підвищення рівня довіри та встановлення ефективних каналів зв'язку з громадськістю [3].

По-четверте, довіра до влади має вирішальне значення для ефективної суспільної комунікації в Україні. Україна зазнала значних політичних і соціальних змін за останні роки, включно з Революцією Гідності 2014 року та російсько-українською війною. Ці зміни призвели до складних відносин між громадянами та владою, які характеризуються низьким рівнем довіри. Довіра є важливою і необхідною для ефективної комунікації між громадянами та владою, оскільки вона закладає основу легітимності та взаємної поваги. Без довіри комунікація у форматі «громадяни – держава» є неефективною, сповненою напруги та непорозумінь [1].

Отже, довіра є критично важливим аспектом суспільного життя, який забезпечує співпрацю, стабільність і соціальний порядок. Соціологи вивчають довіру, щоб зрозуміти, як вона формується, підтримується та впливає на стабільність соціального розвитку. Довіра формує функціонування суспільства, саме тому її вивчення буде актуальним завжди.

Література: 1. Довіра до соціальних інституцій та груп. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=579&page=1>. 2. Стан корупції в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kiis.com.ua/materials/pr/20161602_corruption/Corruption%20in%20Ukraine%202015%20UKR.pdf. 3. Київський міжнародний інститут соціології. ІНДЕКС РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=510>. 4. Sztompka P. Trust: a sociological theory / P. Sztompka // Cambridge, 1999. – 227 p.

Красников Максим
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Україна, м. Харків)

«Проблема гендерної нерівності в електронному спорті»

Період новітньої історії характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій, життя людини все глибше занурюється у нову реальність віртуального світу. Всі сфери життя оновлюються, знаходячи цифрове втілення у мережі; не виняток і розважальна індустрія та сфера спорту. Разом з традиційними видами спорту, наприклад футболом, розвивається явище, котре швидко знаходить власну аудиторію серед молоді – це кіберспорт або e-Sports. Класичний спорт розділяє чоловіків та жінок за дисциплінами і не допускає змішаних змагань, посилаючись на фізичні особливості організму та різницю у можливостях залежно від статі. Ситуація у цифровому спорті не краща: кіберспорт, де фізичні якості поступаються розумовим та не відіграють значної ролі, проводить подібний розподіл за статтю. Попри популярність комп'ютерів та ігрових станцій, а також приблизну рівність за об'ємом аудиторії між чоловіками та жінками, більшість спортсменів представлені чоловічою статтю. Турніри вищого професійного рівня, куди отримують запрошення найсильніші команди та де розігруються найбільші призові фонди, залишаються закритими для жіночої статі, а жіноче представництво як гравців суттєво обмежене.

Жінки заявляють про прояви гендерної дискримінації у кіберспорті та травлю з боку ігрової спільноти, яка не визнає їх за повноцінних учасників спорту і ставить під сумнів їхнє існування у даній сфері, оперуючи тим, що відеоігри – суто чоловіча сфера. Суттєвою є гендерна різниця між гравцями чоловічої та жіночої статі за підписниками у медіа та популярністю, матеріальними доходами та репутацією. У сфері кіберспорту швидко відбулося формування «чоловічого клубу», який став несприятливим для залучення жіночої статі й визнання жіночих вмінь та навичок.

Компанія NielsenIQ спільно з Wargaming провели опитування за темою кіберспорту в межах системного вивчення поведінки гравців України. Відповідно до їх звіту, шість з десяти українських геймерів проводять свій вільний час за переглядом кіберспортивних змагань (60%). І це лише початок шляху розвитку: середній річний приріст аудиторії кіберспорту становить 20% на рік, і одне з провідних місць належить країнам Східної Європи. Помічена при цьому тенденція до зростання частки жінок, яка поступово наближається до долі чоловіків. Споживання відеоігор впритул наблизилось до досягнення гендерного балансу в споживанні ігрового контенту: дослідження аналітичної компанії Newzoo засвідчило, що 46% усіх гравців складають жінки. Однак суспільство й досі живе думкою, що кіберспорт є чоловічою індустрією, а жінки, котрі намагаються реалізувати себе як гравчині або медіаексперту з висвітлення змагань, зіштовхуються із суттєвим гендерним бар'єром [2, 7].

Ігрова індустрія 90-х була зорієнтована на чоловічу аудиторію, усі головні герої сюжету – чоловіки, що не дуже приваблювало дівчат до гри. Розробники сформували для себе головні стереотипи про геймерів та їхній образ. Сфера пройшла багато випробувань, аби змінитись: за статистикою на 2018 рік, дівчат серед геймерів всіх платформ аж 46%; якщо брати окремо комп'ютерні ігри, то це понад 30%. Кіберспортивний простір представлений мультиплеєрними іграми – ті, що призначені для багатьох гравців, одразу і передбачають їхню одночасну взаємодію. Будь-яка гра такого формату – це змагання між людьми за результат, за демонстрацію навичок та вмінь. У змаганнях з відеоігор не може бути розділення між чоловіками та жінками, адже для цього не існує об'єктивних причин. У кіберспорті немає залучення фізичної сили, ігровий простір представлений однаковими за характеристиками персонажами, все вирішує ваша реакція, рівень тактичної підготовки, вміння швидко та оперативно приймати рішення, мислити стратегічно. Розділення є проявом сексизму, вторинні статеві ознаки не дають гравцям бонусу до вмінь, а стать не визначає переваги [1].

Існує статистика щодо жінок у сфері кіберспорту та проблеми домагань: 57% піддавались переслідуванню після того, як розкрили свою статтю у соціальних медіа, 54.4% зазнали впливу сексистських коментарів, 44.8% жінок отримали образи за ігрові навички, а 31% повідомили, що їх ображали за їхній інтелект, 34.5% стали жертвами погроз або жартів про згвалтування. 41% натикались на нецензурну лексику від спільноти, 13.4% отримували побажання смерті собі або родичам, 14.7% зазнавали переслідування з боку інших гравців [3].

Жінки часто виявляються маргіналізованими у плані доступу до спільнот, у яких би вони могли розвивати власні навички. У будь-якому виді спорту можливість змагатись з людьми, які вище за тебе у рівні майстерності, є необхідною умовою для вдосконалення. Якщо жінки не можуть отримати доступ до значущих змагань, з професійними командами, що можуть дозволити їм розвивати свої навички, – вони не зможуть змагатись на тому ж рівні, що і чоловіки, що мають дану можливість. Кожна команда проводить тренування, які полягають в імітаційних іграх з іншою командою, це допомагає випробовувати свої тактики та удосконалювати навички. Жінкам не надається місце у такому процесі тренування, вони позбавлені значного досвіду. Часто їм просто не вистачає потрібних знайомств та зв'язків для налагодження такого

тренувального процесу через те, що чоловічі колективи або не сприймають їх серйозно, або уникають конкуренції з ними. Кіберспорт спирається на міф про меритократію, жінки та чоловіки грають в різних командах і не змішуються в одному колективі, їх розділяють різні турніри та ліги, з різними за розміром призовими фондами, через те, як формується «кіберспортивний» досвід [4, 6].

Сфера електронного спорту сформувалась під впливом маскулінності, що домінує в усіх спортивних контекстах, це той простір, що впорядковується чоловіками для чоловіків. Навички, що вважаються «чоловічими» тільки тому, що вони віртуальні та засновані на сталих традиціях власного домінування у культурі відеоігор, прижились до кіберспортивної сфери й стали невіддільною частиною. Традиційний спорт та кіберспорт, що є його видом, дискурсивно пов'язують маскулінність, атлетизм та змагання в єдине схожим чином. Обидві сфери забезпечують виправдання глибоко незбалансованого «ігрового поля», де уявлення про те, в яких областях у жінок недоліки – майстерність, амбіції, бажання та здібності – представлені як фізична та психічна різниця між статтю. Та підкріплені дискурсивним, матеріальним і поведінковим підтвердженням неповноцінних та другорядних ролей жінок. Гендерна нерівність живиться наявними негативними стереотипами та уявленнями щодо ролі жінок в іграх та спорті, це породжує сексизм та об'єктивацію, погрози, лунають образи. Соціальні та організаційні обмеження, не дозволяють жінкам прогресувати як професійних гравців, а вплив негативних стереотипів призводить до пригнічення та зневіри. Серед жінок формується стале уявлення, що вони здатні брати участь лише у змаганнях для жінок або не здатні змагатись та конкурувати взагалі, а через те утримуються від амбіцій та участі у відкритих змаганнях. І гендерно-специфічна соціалізація не зникає як явище, продовжують існувати моделі, де відеоігри є чимось суто чоловічим. Саме через це жінок не сприймають навіть як цільову групу ігрової індустрії [5].

Література: 1. Марина Гончаренко «Жінки в гейм-індустрії: цікаві факти та статистика» [Електронний ресурс]. 2021. Режим доступу: <https://nachasi.com/videogames/2021/08/16/zhinky-v-gejm-industriyi-tsikavi-fakty-ta-statystyka-2/> 2. Олег Куліков «Наскільки популярним є кіберспорт в Україні?» [Електронний ресурс]. 2021. Режим доступу: <https://playua.net/naskilky-populyarnym-ye-kibersport-v-ukrayini> 3. «Проект ВВС «100 жінок»: сексизм у світі геймерів» [Електронний ресурс]. 2016. Режим доступу: <https://nv.ua/bbc/proekt-vvs-100-zhenshchin-seksizm-v-mire-gejmerov-284715.html> 4. «Чи можуть жінки змагатися з чоловіками у кіберспорті?» [Електронний ресурс]. 2021. Режим доступу: <https://upea.com.ua/news/chi-mozhut-zhinki-zmagatisja-z-cholovikami-u-kibersporti/> 5. Leo Coleman «Women In Esports: Exploring Gender Inequality In Gaming» [Електронний ресурс]. 2021. Режим доступу: <https://gamblingngo.com/ru/guides/women-in-esports/#getting-rid-of-gender-inequality-in-esports> 6. Matt Gardner «The ugly hatred faced by women in Esports, and how we fight back» [Електронний ресурс] 2021. Режим доступу: <https://www.forbes.com/sites/mattgardner1/2021/03/19/the-ugly-hatred-faced-by-women-in-esports-and-how-we-fight-back/?sh=418a208637d8> 7. Natalie Denk «Women in the Gaming Industry» [Електронний ресурс]. 2019. Режим доступу: <https://www.owayo.com/magazine/esports-women-us.htm>

Принцип субсидіарності як елемент відновлення публічних послуг у деокупованих громадах

Європейська хартія місцевого самоврядування визначає органи місцевого самоврядування як первинний суб'єкт місцевого самоврядування. У ч. 2 ст. 3 Хартії закріплюється перелік суб'єктів місцевого самоврядування, що реалізують безпосередньо або опосередковано самоврядні повноваження територіальних громад: «Це право здійснюється радами або зборами, члени яких вільно обираються таємним голосуванням на основі прямого, рівного, загального виборчого права і які можуть мати підзвітні їм виконавчі органи. Це положення жодним чином не заважає використанню зборів громадян, референдумів чи будь-якої іншої форми прямої участі громадян, якщо це дозволяється законом» [1].

Децентралізація передбачає, що саме органи місцевого самоврядування повинні мати право і спроможність в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення. Цей процес передбачає максимально децентралізоване управління, але все одно ОМС є підсистемами державного апарату, і адміністративний нагляд за законністю рішень ОМС має бути присутнім у суспільних відносинах. Врегулювання чіткого розподілу повноважень у законодавчому полі є імперативом, оскільки необхідна узгодженість між повноваженнями місцевого самоврядування та центральної державної влади.

Хартія також декларує один із принципів децентралізації, а саме субсидіарність - рішення з відповідних питань повинні прийматися на тому рівні, на якому виникають питання, а публічні послуги мають надаватися органами того управлінського рівня, що найбільш наближений до споживача цих послуг [1]. Можна стверджувати, що публічні послуги стосуються саме принципу субсидіарності. Окрім цього, у Постанові КМУ «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад» [2] знаходимо, що «спроможна територіальна громада - територіальна громада сіл, селищ, міст, які в результаті добровільного об'єднання (добровільного приєднання до об'єднаної територіальної громади) здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання публічних послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці».

Після повномасштабного вторгнення та в умовах тривалої війни територіальні громади України зіткнулися із певними труднощами в наданні публічних послуг. Це насамперед пов'язано зі зруйнованою інфраструктурою, браком кадрів, доступністю до послуг. Особливо це стосується деокупованих громад, які перебували у тимчасовій окупації більше ніж пів року, знаходяться близько до лінії бойових дій та кордону з державою-агресором. Така ситуація вимагає аналіз та моніторинг стану послуг у територіальних громадах та відповідно напрацювання підходів для їх оптимізації. Дослідження практик деокупованих громад шляхом проведення напівструктурованих інтерв'ю з начальниками військових адміністрацій (загалом 17 інтерв'ю) дозволив виділити основні характеристики процесу відновлення публічних послуг та важливості субсидіарності у цьому процесі.

Збільшився запит на соціальні послуги, оскільки значна частка жителів деокупованих громад є соціально вразливими. Щобільше, соціальні послуги як необхідна підтримка для жителів територіальних громад набули пріоритетності серед представників органів місцевого самоврядування. Саме вони розв'язують нагальні проблеми громади, зокрема це організація послуг з денного догляду, психологічної допомоги, натуральної допомоги. Водночас спостерігається заміщення соціальних послуг гуманітарною допомогою. Це стосується насамперед надмірної залученості гуманітарних місій, в яких існують певні ризики (апатія жителів громад, відсутність бажання працевлаштовуватися).

Система надання адміністративних послуг зазнала перевантаження. Завдяки децентралізації, субсидіарності та розширення мережі ЦНАПів жителі деокупованих громад мають прямий доступ до адміністративних послуг. Ця можливість дозволяє подавати всі необхідні документи для відновлення зруйнованого житла, отримати консультацію фахівців. Після деокупації громади налагоджували надання адміністративних послуг по-різному, залежно від безпекової ситуації, кількості населення, кадрів, технічного забезпечення. У деяких громадах є ЦНАПи, у деяких – мобільні ЦНАПи або виїзди адміністраторів у населені пункти згідно з графіком. Знову ж таки, право розв'язувати проблеми, оцінювати ситуацію, приймати самостійно рішення є здобутками децентралізації, що значно прискорило процеси надання адміністративних послуг жителям громад. Окремо варто зазначити про роль старост. Якщо виникають питання щодо виготовлення документів, жителі звертаються до старости, який передає запити до ЦНАПу.

Співробітництво громад та укладання договорів сприяє наданню публічних послуг в умовах обмежених ресурсів. Наприклад, спільне фінансування геріатричних пансіонатів для людей літнього віку, фінансування на утримання первинної медичної допомоги.

Співпраця територіальних громад з громадськими організаціями. Децентралізація сприяла можливості об'єднувати зусилля з громадськими організаціями й, зокрема, обирати напрями, до яких необхідним є залучення представників громадянського суспільства. Особливо це спостерігається у соціальній та медичній сферах.

Таким чином, децентралізація та субсидіарність сприяють напрацюванню швидких та конкретних рішень у деокупованих громадах, оскільки зараз громади мають легітимне право здійснювати повноваження, регулювати місцеві справи. Вивчення досвіду деокупованих громад підтвердив, що субсидіарність як основний принцип децентралізації дозволяє організувати надання публічних послуг в умовах обмежених фінансових і людських кадрів, залучати громадські організації, вибудовувати співпрацю як між громадами, так і між регіонами. Проте важливою є взаємодія із центральною владою, отримання консультацій, ресурсів, що пояснюється тим, що політика відновлення територіальних громад повинна напрацьовуватися на державному рівні із залученням всіх стейкхолдерів.

Література: 1. Європейська Хартія місцевого самоврядування. Відомості Верховної Ради України. 1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 20.02.24) 2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад». Відомості Кабінету Міністрів України. 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.24)

Громадянська ідентичність сучасної української молоді: динаміка та факторна обумовленість

З початком повномасштабних бойових дій на території України у лютому 2022 року гостро постала проблема громадянської самоідентифікації. Саме вона сприяє консолідації суспільства та розвитку громадянської активності. Багато людей переосмислили особистісні політико-ідеологічні переконання, що також певною мірою сприяло динаміці громадянської самоідентифікації. Цікаво визначити фактори, які впливають на громадянську ідентичність сучасної української молоді, оскільки саме її представники будуть в близькому майбутньому визначати сучасний та майбутній розвиток України. Для того, щоб досягти цієї мети, варто дослідити динаміку громадянської ідентичності сучасної української молоді та виявити певні закономірності.

Теоретичною базою цієї роботи є теорія ідентичності. Ідентичність – феномен, що виникає внаслідок взаємозв'язку індивіда з суспільством і являє собою властивість людини, пов'язану з відчуттям власної приналежності до певної соціальної групи та її цінностей й усвідомленням власної окремішності в будь-яких соціальних змінах [1, с. 129]. Емпіричною базою для нашого дослідження слугували дані соціологічного опитування, що проводилося Інститутом соціології НАН України з 17 до 27 червня 2023 року. За репрезентативною вибіркою було опитано 2004 респондентів, що представляють доросле населення України, кількість молоді у вибірці складає 177 (9,0%) респондентів для вікової групи 18-24 роки та 363 (18,4%) – для вікової групи 25-35 років.

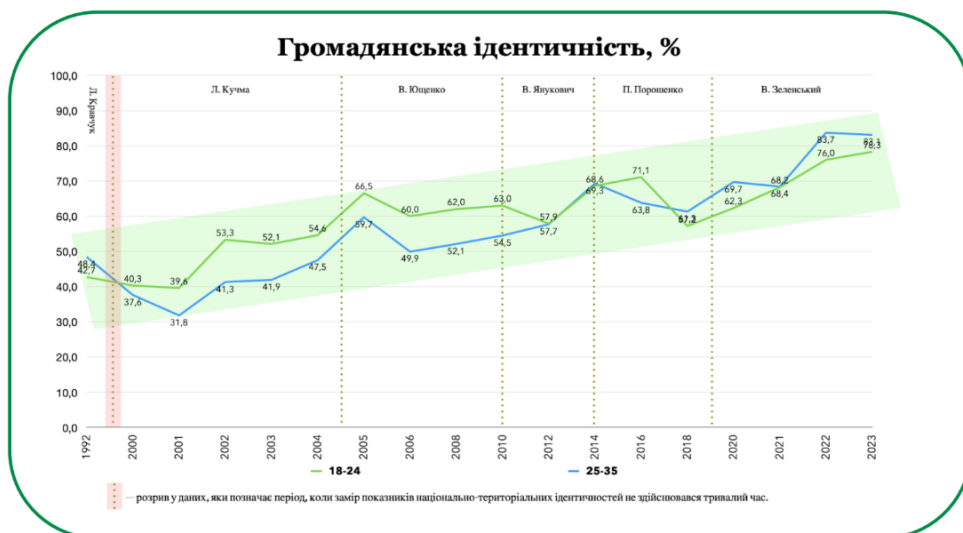

Рис.1. Вважають себе українцями [2]

Для визначення динаміки громадянської ідентичності української молоді, респондентам було поставлено питання: «Ким Ви себе перш за все вважаєте?». У 2000 році частка тих, хто визначав себе громадянами України, коливалася від 37,6% до 40,3%, тоді як вже у 2001 цей показник знизився до 31,6-39,6 %. Втім, з 2001 до 2005 років спостерігається позитивна динаміка: за цей період показник громадянської

ідентичності молоді з 41,3-53,3% підвищився до 59,7-66,5%. З 2005 по 2006 роки спостерігається негативна динаміка: частка молодих людей, що визначають себе українцями, знижується до 49,9-60%. В період з 2006 по 2012 роки цей показник коливається в межах від 49,9% до 63%. Стрімке підвищення показника громадянської ідентичності можемо спостерігати в період з 2012 до 2014 року. За 2 роки показник громадянської ідентичності зріс майже на 11%, майже досягнувши показника у 70%. У 2016 році показник громадянської ідентичності коливається від 63,8% до 71,1%. У до 2018 року можемо спостерігати досить стрімкі тенденції зменшення показника: з 71,1% до 57,2%. З 2018 року і надалі спостерігаємо позитивну динаміку: частка молоді, яка ідентифікує себе як українців, коливається у межах 62,3-98,3 %. [2] З початком повномасштабного вторгнення у 2022 році показник громадянської ідентичності української молоді виріс майже на 15%, у порівнянні з 2021 роком.

Можна простежити певну закономірність: із загостренням політичної ситуації в Україні підвищуються показники громадянської ідентичності молоді, але вже згодом спостерігається стрімкий спад. Так, на діаграмі простежуються певні «стрибки» цього показника, наприклад: після Помаранчевої революції (2004-2005 рр.), Революції гідності та початку збройної агресії росії (2014 р.), повномасштабного вторгнення росії в Україну (2022 р.). Варто зазначити, що особливістю «стрибка» 2022 року є те, що у 2023 показник громадянської ідентичності не втратив позицій, як неодноразово бувало раніше [2]. Можна припустити, що це пов'язано з тим, що активні бойові дії на території України продовжуються і надалі. З цього випливає, що під час кризових ситуацій у країні молоді України як ніколи важливо відчувати себе частиною нації.

Загалом, ми спостерігаємо поступове підвищення показників громадянської ідентичності, що свідчить про те, що дедалі більше представників української молоді свідомо ототожнюють себе з українською нацією. Така тенденція, ймовірно, матиме позитивний вплив на подальший розвиток української культури та самобутності.

Отже, простеживши динаміку громадянської ідентичності, ми виявили певну закономірність: із загальним національним піднесенням, що відбувається внаслідок загострення політичної ситуації в країні, підвищується і громадянська ідентичність молоді. Можна стверджувати, що важливим фактором впливу на громадянську самоідентифікацію української молоді є політична ситуація в країні.

Література: 1. Колісник О. В. До проблеми визначення соціокультурних контекстів понять «ідентичності» та «самоідентифікації». Соціологічний аналіз сучасних соціокультурних процесів : колективна монографія / за наук. ред. В. В. Танчера. К. : КНУКіМ, 2017. С. 118-132. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/8262/1/20171122_301.pdf 2. Інститут соціології НАН України [Електронний ресурс] : звіт "Українська молодь у фокусі соціології" / Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1GSj9D7ee0XlJwN8cgRtmOrm9_oG57SF-/view?usp=sharing

Візуальна кіноестетика: основні теоретичні підходи до дослідження

Актуальність. У сучасну епоху безперервного розвитку технологій і новаторських підходів до галузі кінематографа все більш значущою стає візуальна естетика фільмів, що відкриває перед науковцями широкий простір для аналізу кіно як унікального мистецтва, поєднуючи в собі різний світ образів і виразність візуальної мови.

Метою цього дослідження є виокремлення ключових теоретичних концепцій щодо формування художньої кіномови та засобів естетичної виразності фільмів.

Візуальна кіноестетика становить один з найважливіших складників кінематографічного світу й спрямована на розкриття особливостей художньої мови фільму і розуміння того, як візуальні компоненти кіномистецтва формують у глядачів враження та впливають на їхній емоційний стан. Спираючись на різноманітні теоретичні підходи, дослідники у галузі візуальної кіноестетики висвітлюють ключові аспекти формування художньої кіномови. Чи аналогічна мова кіно тій мові, якою ми розмовляємо? Як кіно може бути мовою? Щоб отримати ґрунтовні відповіді на ці запитання, звернемося до французького кіносеміотика і теоретика кіно Крістіана Меца, який у своєму дослідженні *Essais sur la signification au cinéma* екстраполює знання зі сфери структурної лінгвістики до аналізу мови фільму. З його погляду, фільм є односторонньою формою спілкування, що демонструє завершене повідомлення аудиторії, яка не має можливості прямо на нього відповісти. Тож, на нашу думку, саме цим фільм і відрізняється від діалогічної структури мови. Кіно, на думку К. Меца, не є мовною системою, проте його можна вважати мовою у тих випадках, коли кіно впорядковує елементи значення в межах упорядкованих механізмів, що відрізняються від розмовних ідіом [3, р. 105]. Таким чином, можна стверджувати, що К. Мец розширює загальновідомі уявлення про мову, включаючи в неї не лише вербальні, але й візуальні та звукові елементи. Він показує, як кіно може бути унікальною мовою, що використовує різноманітні засоби виразності та перетинає межі традиційних мовних систем.

Чим відрізняються такі види мистецтва, як література і кіно? З погляду Крістіана Меца, література є мистецтвом гетерогенної конотації, тоді як кіно є мистецтвом однорідної конотації [3, р. 79]. Розвиваючи цю гіпотезу, ми можемо стверджувати, що однією з характеристик кіно є його здатність безпосередньо передавати світ власною виразністю, виходячи за рамки конкретної художньої форми. Властива кіно виразність передає природну сутність світу, що спілкується з глядачем і має значення, навіть коли сам світ не є знаком чи репрезентацією.

Які чинники роблять кіно мистецтвом, що здатне виражати себе естетично через конотацію? Оскільки Крістіан Мец систематично не досліджував кінематографічні засоби, звернемося до інших кінодослідників, які розглядають, як різноманітні кінематографічні засоби сприяють створенню естетичної виразності фільмів. Відомі американські теоретики й історики кіно – Девід Бордвелл та Крістін Томпсон – у спільній праці з дослідження кіно як виду мистецтва *Film Art: An Introduction* (2008) зазначають, що кіно є формою мистецтва зі своєю власною мовою та естетикою [2, р. xvii]. Кінодослідники наголошують на розгляді фільму як на єдиному цілому. Для того, аби в найкращий спосіб представити художній потенціал фільмів, американські кінодослідники висвітлюють загальні принципи форми й стилю в кіно та

демонструють ці принципи на прикладі визначних кінокартин. Д. Бордвелл і К. Томпсон стверджують, що будь-який фільм має форму і є шаблоном, а не просто збиранням елементів. Цілеспрямовані шаблони, такі як постановка, кадрування камери, саунд-дизайн, монтаж та інші способи – це стилі фільму, що залежать від різних технік знімання [2, р. 4–7]. Такі формальні й стилістичні підходи, як пояснюють теоретики кіно, спрямовані на створення певних ефектів, що прагнуть досягти режисери у процесі фільмування. Тож взаємодія між стилем фільму та його формальною системою є ґрунтовним компонентом, що сприятиме формуванню неповторного естетичного враження від перегляду кіношедеврів.

Окрім цього, Д. Бордвелл і К. Томпсон заглиблюються в аналіз різноманітних візуальних елементів, що сприяють загальній естетиці фільму. Ці елементи, що використовують режисери задля репрезентації сюжету, виклику емоції та створення унікального кінематографічного досвіду, складають мізансцену (з франц. *mise-en-scène* означає «розмістити на сцені») [2, р. 112], для вибору й організації якої режисери використовують такі можливості:

- постановка – розташування акторів у кадрі. Вона може бути статичною, коли актори залишаються на місці, або динамічною, коли вони рухаються. Постановка дозволяє режисеру підкреслити певні моменти сюжету, взаємини між персонажами або їхній внутрішній стан;
- декорації, що можуть бути реалістичними або стилізованими. Правильно підібрані декорації допомагають створювати відчуття реальності та глибини сюжету, передають певний настрій та атмосферу. Як зазначають кінодослідники, створення цілком штучного світу на плівці може використовувати різні підходи до «відтворення певної атмосфери фільму» [2, р. 115]. Наприклад, це може бути спрямовано задля втілення унікального та фантастичного світу, якого не існує в реальному житті. Такий підхід дозволяє фільммейкерам проявити свою творчість у створенні унікальних візуальних образів та ефектів, а також за їхньою допомогою переносити глядачів у казкові виміри;
- костюми, що відіграють важливі «мотиваційні та причинно-наслідкові ролі в наративах» [2, р. 122]. Використання костюмів є чи не найважливішим у створенні візуальної естетики фільмів – завдяки костюмам можна визначити епоху, суспільний статус, індивідуальність кожного персонажа, а шляхом взаємодії з оточенням, костюми можуть підкреслювати наративні й тематичні засади, роблячи фільм більш захопливим для глядачів.
- грим, що використовується для створення образів персонажів і покращення зовнішнього вигляду актора на екрані. Застосування макіяжу в кіно може підкреслити або змінити фізичний вигляд акторів відповідно до характеристик персонажів чи сюжетних дій. Дослідженням чарівного світу з ефектів гриму в кіно займалися багато науковців, серед яких – британський кінокритик Маршал Джуліус і художник зі спеціального гриму Говард Бергер. У своєму ілюстрованому виданні *Masters of Make-Up Effects: A Century of Practical Magic* автори зібрали історії зі знімання культових фільмів усіх жанрів – від фантастичних франшиз і горору до епічних блокбастерів і фентезі, щоб продемонструвати унікальну еволюцію мейкапу в історії кінематографа [1]. Тож варто зазначити, що як грим, так і костюми відіграють значущу роль у вираженні характеристик персонажів і розкритті їхньої мотивації, що формує сюжет фільму;
- освітлення, що використовується для того, щоб сформувати текстури, підкреслити певні елементи кадру. Його світлі й темні ділянки створюють загальну композицію кожного кадру, спрямовуючи цим нашу увагу на певні

об'єкти та дії. Наприклад, яскраве освітлення здебільшого створює позитивне відчуття, а приглушене освітлення – відчуття таємничості та загадковості. Погодимося із чудовою фразою італійського кінорежисера Федеріко Фелліні про те, що світло – це все; воно виражає ідеологію, емоції, колір, глибину, стиль; може стерти, розповідати, описувати, а – при правильному освітленні – «найпотворніше обличчя може випромінювати красу чи розум» [цит. по: 2, р. 126].

Окрім цих невіддільних елементів мізансцени, що створюють гармонійне візуальне враження, поглиблюють свідомість глядача у кіносвіт і роблять кожен фільм унікальним відображенням художньої майстерності, потужним інструментом візуальної кіноестетики є застосування монтажу. Монтаж, як зазначає кіносеміотик Крістіан Мец, це в певному сенсі аналіз, свого роду артикуляція зображеної на екрані дійсності [3, р. 115]. Такий метод як монтаж є важливим елементом кінематографа й візуального мистецтва, оскільки визначає структуру та ритм фільму. Завдяки високим професійним навичкам монтажу режисер впливає на сприйняття фільму глядачем і взаємодіє з їхніми емоціями та увагою.

Американські теоретики кіно Бордвелл і Томпсон аналізують різні аспекти монтажу: його елементи (ритм, текстури кінематографічного зображення, тривалість кадру та ін.), прийоми (використання простору і часу, порядок сцен, система безперервності та ін.), а також вплив монтажу на наративну структуру фільму. У своєму дослідженні кінотеоретики зазначають, що монтаж можна розглядати як узгодження одного кадру з наступним [2, р. 218]. Тож, за допомогою монтажу, що є складним і багатограним процесом, окремі кадри об'єднуються в єдине ціле, формуючи хронологічний, емоційний та наративний потік, що дозволяє режисеру створювати дивовижні візуальні ефекти.

Одним з таких ефектів є використання кольору. Наприклад, зміна колірної палітри від одного кадру до іншого має на меті відобразити різні сцени, переходи у часі чи навіть зміну настрою. Використання кольору відіграє вагомую роль у створенні візуальної кіноестетики. Як вказують американські кінодослідники, різниця кольорів створює площини, що перекриваються: холодні та бліді кольори використовуються для фонових площин, теплі та насичені – для костюмів або інших елементів переднього плану [2, р. 146]. Колір може бути засобом виділення ключових елементів у кадрі та визначати їхню значущість. Наприклад, введення яскравого кольору в монохромному середовищі привертає увагу до об'єкта або персонажа, підкреслюючи його роль у сюжеті. Які стратегії використовують сучасні кінорежисери для передачі емоцій через колірну палітру, і як це варіюється залежно від жанру? Сучасні фільми знімають переважно у кольорі, однак деякі кінокартини, як зазначають кінотеоретики Д. Бордвелл і К. Томпсон, мають поєднання з чорно-білими зображеннями: фільммейкери це роблять для того, щоб показати перехід у часі до іншого історичного періоду [2, р. 214]. Сьогодні колірна палітра є різноманітною у кожному жанрі – детективи, горор, фентезі, як правило, тягнуть до темних тонів та низької насиченості кольору, в той час, як комедія вирізняється здебільшого яскравою і насиченою колірною гамою для підвищення настрою та створення комічного ефекту. Тому застосування режисером різних колірних гам стає важливим елементом візуальної естетики кінострічки та підсилення емоційного впливу на глядача залежно від жанрових особливостей фільму.

Як щодо звуку в кіно, чи відіграє саунд-дизайн значну роль у формуванні естетики фільмів? За словами американських теоретиків кіно Бордвелла і Томпсон, довгий час вважалося, що кіно – це візуальне середовище, в якому застосування саунд-дизайну в кращому випадку доповнює сюжет, в гіршому – може відвертати увагу від сприйняття певних візуальних образів [2, р. 301]. Наразі саунд-дизайн є важливим

елементом кіномистецтва, що може використовуватися для створення атмосфери, посилення драматичного ефекту та відображення реальності. Бордвелл і Томпсон у своєму кінодослідженні висловлюють думку про важливість звуку в кінематографі, описують його взаємодію з візуальними елементами й зазначають, що саунд-дизайн надає режисерам низку творчих кінозасобів, емоційних й наративних можливостей.

Отже, такі виокремлені нами теоретичні концепції, як кіносеміотика Крісітана Меца, дозволяють розглядати кіно як систему знаків, де кожен елемент фільму має символічне значення, а також неформалізм Девіда Бордвелла й Крістін Томпсон дозволяє розглядати кіно як мистецтво, де форма і зміст є засобами для створення емоційно-художньої виразності, є підґрунтям для розуміння й глибокого аналізу багатоманітної візуальної естетики різножанрових кінокартин.

Література: 1. Berger H., Julius M. Masters of Make-Up Effects: A Century of Practical Magic. London: Welbeck Publishing, 2022. 320 p. 2. Bordwell D., Thompson K. Film Art: an Introduction. 8th ed. New York: McGraw-Hill, 2008. 505 p. 3. Metz Ch. Film Language: A Semiotics of the Cinema / transl from french by M. Taylor. Chicago: University of Chicago Press, 1990. 286 p.

Музильов Олександр

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Україна, м Харків)*

Національна єдність та зовнішні вороги: роль спортивної журналістики в інформаційній війні

Попри популярну тезу «Спорт поза політикою», спортивні змагання насправді виявляються важливою частиною інформаційної політики практично для будь-якої сучасної держави. Особливо актуальними вони стали для України, адже вони стали ще однією площиною, де проходить інформаційна війна. А висвітлення тих чи інших змагань залежить від роботи спортивної журналістики.

У часи інформаційної війни як частини глобального військового конфлікту трансформується і роль спортивної журналістики. Тепер ЗМІ не просто інформують про результати, досягнення та поразки – публікації видань стають потужним інструментом формування національної єдності та суспільного консенсусу. Це особливо актуально для України, де суспільство перебуває у стані війни, тому спортивні досягнення є ще більшим символом для національної гордості та опору.

У контексті формування національної єдності спортивна журналістика має декілька основних функцій. І перша з них – це формування образу героїв насамперед розповідаючи історії успіхів та описуючи, через які труднощі їм довелося пройти. Саме так формуються приклади натхнення.

Єднальну роль спорту важко недооцінити: події, які висвітлюються у ЗМІ, нерідко стають приводом для національного єднання, перемоги українських спортсменів – це спільна гордість та радість, що, очевидно, сприяє зближенню громадян.

Але за доби інформаційної війни функції спортивної журналістики розширюються. Вона все більше стає частиною soft power, формуючи певні образи та стереотипи відносно своїх спортсменів, а також представників інших країн [1]. І активне включення українських спортивних ЗМІ до суспільного та політичного порядку денного навряд чи можна назвати несподіванкою. Протягом останніх двох років (а насправді – починаючи з 2014 року) вони не просто висвітлюють змагання, але

й формують певні наративи, установки щодо як вітчизняних спортсменів, так і міжнародних змагань та інституцій.

Включеність українських спортивних ЗМІ (насамперед інтернет-видань, через їхню доступність та зростання популярності в аудиторії [2]) в інформаційну війну виявилася з перших днів повномасштабного вторгнення. Наприклад, це виявилось у таких проявах:

- Зміна мовної політики сайтів. По-перше, це було продиктовано нормами законодавства, згідно з якими сайти з доменом .ua мали автоматично відкриватися українською мовою. Водночас багато ресурсів не мали україномовної версії. І, наприклад, сайт Football.ua з першого ж дня повномасштабного вторгнення повністю перейшов на українську мову, чим продемонстрував свою патріотичну позицію;
- Регулярна публікація військових новин. Ряд ресурсів (Football.ua, SportArena [3, 4]) кожен день публікують інформаційні зведення із втратами супротивника у військовій техніці та живій силі. Таким чином, війна проникає і на спортивні ресурси, вона охоплює всі частини життя і стає її повсякденністю. Публікація військових новин стала для низки спортивних ресурсів такою ж нормою (нехай і не у великій кількості), як і інформація про різні змагання.
- Використання штампів, емоційно забарвленої лексики, образливих виразів [5, 6, 7]. Наприклад, в українських спортивних ЗМІ можна часто зустріти висловлювання штабу «країна-терорист», «країна-агресор», «нацисти», а також інші категорії, використання яких має явно негативну конотацію, що, своєю чергою, призводить до формування образу ворога.

Навіть ці невеликі приклади здатні продемонструвати, як спортивні ЗМІ залучені до інформаційної війни і є не просто її частиною, а важливим інструментом утвердження продержавного дискурсу у сфері спорту.

З одного боку, це продиктоване такими об'єктивними причинами, як необхідність підтримувати бойовий дух, єдність, потреба в демонстрації спільних перемог та досягнень тощо. З іншого ж, не можна забувати про ризики подальшої політизації спорту, коли досягнення того чи іншого спортсмена оцінюються не по тому, як він чи вона виступили на змаганнях, а на підставі політичної позиції, поглядів, національності.

Інформаційна війна ставить перед нами нові виклики, і спортивні ЗМІ не є винятком. Так, зміни у багатьох ресурсах обумовлені очевидними викликами, з якими зіткнулося українське суспільство. Однак подальша політизація спорту, а також використання досягнень як політичних цілей ризикує призвести до посилення напруженості та конфліктів у суспільстві. Привертає увагу і ризик поширення неправдивої, а часом і просто маніпулятивної інформації, яка покликана спотворити дані про події та особистості.

Таким чином, спортивні ЗМІ, очевидно, відіграли позитивну роль в об'єднанні українських вболівальників та читачів навколо спільних героїв та цінностей, що було важливо в умовах інформаційної війни. Проте важливо усвідомлювати можливі ризики та прагнути балансу між політикою та спортом, щоб зберегти чесність та об'єктивність спортивної журналістики.

Література: 1. Brannagan, Paul Michael, & Giulianotti, Richard (2015). Soft Power and Soft Disempowerment: Qatar, Global Sport and Football's 2022 World Cup Finals. *Leisure Studies*, 34(6), 703-719.
2. Дослідження newage. 2022: digital-ринок України. Newage. URL: <https://newage.agency/uk/blog-uk/doslidzhennya-newage-2022-digital-rinok-ukraini/> 3. Війна, день 722. Група союзників збирається надати 1 мільйон дронів Україні — генсек НАТО під час брифінгу. Football.ua. 2024. 17 лютого. URL: <https://football.ua/countrieselse/524626-vijjna-den-722.html> (дата звернення

17.02.2024) 4. 3 700 танків, 2 476 БПЛА. Генштаб ЗСУ назвав втрати росії на 1 травня 2023-го року з моменту початку повномасштабної війни проти України. Sportarena, 2023. 1 травня. URL: <https://sportarena.com/winter-sports/3-700-tankov-2-476-bpla-genshtab-vsu-nazval-poteri/> (дата звернення 17.02.2024) 5. Міжнародна федерація велосипедистів також допустила росіян і білорусів. ISPORT.ua. 2023. 4 травня. URL: <https://isport.ua/ua/other/cycling/7232163-mezhdunarodnaya-federatsiya-velosipedistov-takzhe-dopustila-rosiya-n-i-belorusov> (дата звернення 17.02.2024) 6. «Світ має це бачити»: Усик відреагував на обстріл Херсона росіянами. ISPORT.ua. 2023. 4 травня. URL: <https://isport.ua/ua/boxing/7232201-mir-dolzhen-eto-videt-usik-otreagirowal-na-obstrel-khersona-rossiyanami> (дата звернення 17.02.2024) 7. Чигринський: росія веде війну не проти України, а проти всього світу. ISPORT.ua. 2023. 7 травня. URL: <https://isport.ua/ua/football/europe/7233911-chigrinskij-rossiya-vedet-voynu-ne-protiv-ukrainy-a-protiv-vsego-mira> (дата звернення 17.02.2024)

Нолбат Софія

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Україна, м. Харків)*

Трансформації українських свят: хроновиміри процесів

Свята та їхнє святкування в українському суспільстві зазнають значних змін на різних рівнях: запровадження (або офіційне закріплення) одних свят і заборона інших, (ре)актуалізація практик чи атрибутів святкування або їхнє табування, а також зміни ціннісного та емоційного сприйняття. Усе це відбувається на тлі та виходить із передумов загальноукраїнських та глобальних процесів, серед яких макдональдизація, комодифікація, мілітаризація, ідеологізація тощо. Водночас будучи в сучасному світі значною мірою державними конструктами, свята змінюються внаслідок явного чи латентного впровадження соціальних політик. Дослідження свят та святкування дозволяє їх виявляти та фіксувати.

Одним із вимірів, що пронизує і змінює свята, є соціальний час. Говорячи про його культурну реальність (до якої ми відносимо і свята), Пьотр Штомпка [4] запропонував розглядати шість аспектів тимчасової перспективи: рівень і глибину усвідомлення часу, форму часу, часову орієнтацію, інтерпретацію майбутнього та ціннісні орієнтації. Розглянувши їх детальніше стосовно сучасних українських свят, ми зможемо висунути низку гіпотез для подальшого дослідження змін у хроновимірі свят, що і стало метою даної нашої теоретико-методологічної розвідки.

Рівень усвідомлення часу П. Штомпка інтерпретує як заклопотаність часом у спектрі від занепокоєння до байдужості. Кризові умови, викликані війною, породили амбівалентність відносно часу на свята. З одного боку, спостерігається апатія та відстороненість від свят у зв'язку з їхнім переважно позитивним емоційним забарвленням, а також витратністю, недоречною у воєнний час. Святковість відкладається у часі – у майбутнє чи минуле, за межі війни. Такий рівень усвідомлення часу проявляється, наприклад, в офіційних або активістських вимогах до міських адміністрацій відмовитись від прикраси міста до Нового року чи громадської критики витрат на квіти до Дня всіх закоханих чи Міжнародного жіночого дня. З іншого боку, у святах відбиваються феномени, про які писали Томас Еріксен та Славой Жижек – а саме тиранія моменту [1] та помилкове відчуття невідкладного [5]. Сфера святкового конститується різноманітними пам'ятними днями, річницями та ювілеями, кожен із яких потребує співмислення та співучасті, але які змінюють один одного з такою частотою, що вдумливо їх відзначити чи залучитися до святкування не вистачило б

часу та ресурсів. Це насамперед стосується свят, пов'язаних з українською державністю, і пам'ятних дат, пов'язаних з військовими подіями, але також – хоч і значно меншою мірою – і численних «розвантажувальних» свят та днів, присвячених різним феноменам, статусам та речам (День посмішки, День дочки, День піци). Нестача часу породжує «швидкоїжеві практики святкування» (термін наш) – як правило, віртуальні, втілені через створення чи репости публікацій на ту, чи іншу тему. Таку двоїстість байдужості й занепокоєння можна пояснити тим, що одні свята (а точніше – цінності та ідеологеми, що втілюються в них) на цей час є важливішими в суспільстві, ніж інші. Обмеженість ресурсів уваги та часу конститує баланс, за якого невідкладність одних свят вимагає відкладення інших.

Глибина розуміння часу, що виявляє себе в сучасних святах, також може здатися двоїстою. На перший погляд, святкування чи відзначення віддалених від нас у часі подій (день народження Тараса Шевченка, день пам'яті жертв Голокосту) є важливими у сучасному українському суспільстві так само як і відзначення нещодавно впроваджених (День єдності, День Національного прапора України). Це помилкове враження, оскільки події далекого минулого розглядаються крізь призму сучасності та зіставляються з нею. Безперечно, залишаються свята, які несуть у собі інші сенси, але й вони пов'язуються з актуальними подіями у суспільному дискурсі (як, наприклад, «Христос Воскрес – воскресне Україна» на Великдень).

З формою соціального часу пов'язане виникнення перших свят, покликаних відзначати (а в міфічному мисленні – відновлювати) цикли існування світу, передусім – зміну сезонів. Розвиток суспільно-економічних відносин спричинило зміну циклічного часу на лінійне – час прогресу. Роже Кайуа [2] пов'язував із цією зміною втрату святом своєї оновлювальної функції. Пізніше Гі Дебор [3] вказав на псевдоциклічність часу у постмодерні, що характеризується лінійністю виробництва та циклічністю споживання.

Свято у такому разі є регулярним стимулятором споживання. Попри те, що П. Штомпка не розглядав таку форму часу, саме вона видається найбільш придатною для опису сучасних українських свят. На псевдоциклічну форму їхнього часу вказують практики надмірного споживання під час свят, залучення ринку та заохочення святкування за допомогою маркетингових інструментів, демонстративність та медійність пізнання. Прикладами споживання можуть служити приготування або купівля незвичайної або дорогої їжі у великих кількостях, звичайні для святкування Нового року, Різдва, Великодня, сімейних свят та інших. Відвідування таких платних закладів, як кафе чи ресторани, розважальних місць, а також купівля подарунків, є найбільш характерними для святкування Міжнародного жіночого дня та Дня всіх закоханих.

Про залучення ринку, для якого життєво важлива циклічність споживання, свідчать всілякі передсвяткові розпродажі та акції («Чорна п'ятниця» перед Різдом, знижки до Міжнародного жіночого дня та інше), тематична реклама, тематична краса магазинів та закладів до Нового року чи Хелловіну. До практик демонстративного святкування слід віднести також віртуальну причетність через публікації, репости та реакції в соціальних мережах, а також використання символіки, пов'язаної зі святами, онлайн чи офлайн.

Що ж стосується орієнтації у минуле чи майбутнє, то у сучасному святкуванні українських свят очевидно простежується схильність до минулого. Йдеться не про те, що більшість свят присвячено подіям у минулому – це якраз природно, – але про актуалізацію давніших практик святкування, реанімацію свят минулого, а також про вектор на звуження культурних кордонів до «первинних». Так, великої популярності набувають практики двовірства під час релігійних свят (забобони, дохристиянська символіка), відновлення язичницьких свят (ніч Івана Купала, Коляда, Коловорот),

реактуалізація більш раннього смислу свята (Міжнародний жіночий день, а не День жінок).

Звуження культурних кордонів можна простежити як у самих святах, і у практиках святкування. Так, пропозицію замінити Міжнародний жіночий день на День українки (25 лютого, у день народження Лесі Українки) можна проінтерпретувати як таку, в якій звужуються кордони від жінок світу (міжнародність) до жінок України (національність). До подібного можна віднести й відновлення «споконвічних» традицій святкування, що найбільшою мірою належать до святкового столу та святкових забобонів (хоча, здавалось би, Е. Хобсбаум з його концептом «винайденої традиції» давно вже спростував «споконвічність» та «безумовність» традиції як такої).

При цьому майбутнє інтерпретується як таке, що конструюється, а отже – на яке можна активно впливати тут і зараз. Власне, орієнтація свят на минуле є одним зі способів конструювання цього майбутнього – наскільки можна, очищеного від «доданий до нього» зовні. Додане з європейських культур не є проблемним, хоча перевага і віддається українському. Про це свідчить затвердження на державному рівні та постановою ПЦУ Різдва 25 грудня (і ухвалення новоюліанського календаря в цілому), трансформація Дня Перемоги (9 травня) у День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні, заборона на святкування Дня захисника Вітчизни (23 лютого, колишній День Червоної Армії) та встановлення Дня захисника та захисниці України (що характерно – у День українського козацтва, що свідчить на користь тези про орієнтацію на минуле).

Зрештою, серед цінностей, пов'язаних з часом, перевага віддається цінностям змін у протидію консервативності. Багато з перерахованого вище свідчить про готовність українського суспільства трансформувати свої свята, відмовлятися від звичного і впроваджувати нове.

Отже, сучасні українські свята та їхнє святкування виявляють риси стурбованості часом, малої глибини усвідомлення часу, його псевдоциклічної форми, орієнтації на минуле, конструювання майбутнього та переваги трансформаційних цінностей. Виявлене можна сформулювати у вигляді гіпотез, що потребують ретельної перевірки для опису соціального часу в українському суспільстві. Евристичний потенціал має також порівняння соціального часу сучасних українських свят із довоєнним та повоєнним.

Література: 1. Еріксен Т. Тиранія моменту: швидкий і повільний час в інформаційну добу. Львів: Кальварія, 2004. 196 с. 2. Caillois R. Festival. The College of Sociology / ed. by Denis Hollier. Minneapolis: the University of Minnesota Press, 1988. 460 p. 3. Debord G. The Society of the Spectacle. Berkeley: Bureau of Public Secrets, 2014. 150 p. 4. Sztompka P. The Sociology of Social Change. Oxford: Wiley-Blackwell, 1993. 368 p. 5. Žižek S. Violence: Six Sideways Reflections. London: Picador, 2008. 272 p.

Петровський Олексій

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
(Україна, м. Київ)*

Переходи часу: історична соціологія та соціально-правові аспекти міграційної політики

Міграція завжди була необхідним компонентом соціального та економічного життя суспільств. З розвитком суспільства та зміною політичних, економічних та культурних умов міграційні процеси постійно зазнають перетворень [3]. Ось чому ми

пропонуємо звернутися до розгляду історичних і соціально-правових аспектів міграційної політики крізь призму історичної соціології.

У історичному контексті міграційні потоки завжди були реакцією на зміни в суспільстві та економіці. В історії різних країн можна спостерігати різні періоди інтенсивності міграції, зумовлені політичними конфліктами, війнами, економічними кризами, а також культурними та релігійними факторами. Наприклад, масова міграція ірландців до Сполучених Штатів у 19 столітті була спричинена голодом в рідній країні, тоді як міграція з колонізованих країн до метрополій у період колоніальної епохи була обумовлена експлуатаційною політикою колонізаторів [1].

З моменту появи перших держав виникала необхідність у регулюванні міграційних потоків. Правові норми відносно міграції визначалися політичними, економічними та соціальними цілями кожного конкретного суспільства. З часом правове регулювання міграції стало складнішим і враховувало більше аспектів, включаючи права мігрантів, їхнє соціальне забезпечення та інтеграцію в нове суспільство.

Одним із ключових аспектів соціально-правового регулювання міграції є забезпечення прав та свобод мігрантів. Це включає захист від дискримінації, доступ до освіти, медичного обслуговування та інших соціальних послуг. Крім того, важливою частиною є визначення правових процедур для отримання статусу мігранта, розробка механізмів контролю за міграційними потоками та встановлення механізмів інтеграції мігрантів в суспільство.

Інший аспект – це економічні наслідки міграційної політики. Міграція може мати як позитивні, так і негативні економічні наслідки для країн-реципієнтів та країн-донорів. З одного боку, міграція може забезпечити країні-реципієнту необхідну робочу силу та стимулювати економічне зростання. З іншого боку, великі міграційні потоки можуть викликати напруження на ринку праці, збільшити безробіття та впливати на соціальний статус місцевого населення [2].

Також історична соціологія надає можливість аналізувати вплив минулих міграційних процесів на сучасне суспільство. Розуміння того, які групи мігрантів були інтегровані у суспільство, а які зазнали соціальної або економічної невдачі, допомагає у формуванні політики, спрямованої на підтримку інклюзивності та рівноправ'я. Наприклад, аналіз історії міграцій етнічних меншин може розкрити патерни дискримінації та нерівності, які необхідно враховувати при розробці соціальної та правової політики.

Крім того, історична соціологія дає можливість досліджувати еволюцію міграційних законів та політик у часі. Розуміння того, які принципи та цінності лежали в основі попередніх підходів до міграційної політики, дозволяє оцінити їхню ефективність та виправити помилки в майбутньому. Наприклад, аналіз законів про імміграцію у минулому може розкрити приклади репресивної політики, яка могла би слугувати негативним прикладом для сучасних регулювальних заходів.

Отже, історична соціологія є важливою для розуміння міграційних процесів як в минулому, так і в сучасності. Інтердисциплінарний підхід, який поєднує в собі історичні, соціологічні та правові аспекти, дозволяє створювати більш комплексні та ефективні стратегії міграційної політики, спрямовані на підтримку прав мігрантів та створення сприятливих умов для їхньої інтеграції у суспільство.

Міграційна політика завжди є складним та багатогранним питанням, що вимагає уважного аналізу і розробки ефективних стратегій. Історична соціологія дозволяє нам розуміти, які чинники впливали на міграційні процеси у минулому, та враховувати ці знання при розробці сучасної міграційної політики. Розуміння історичного контексту та

соціально-правових аспектів міграції є ключем до створення справедливої та ефективної політики, яка враховує інтереси як мігрантів, так і суспільства в цілому.

Література: 1. Голод 19-го століття перетворив Ірландію на країну емігрантів. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24402241.html> (дата звернення: 28.01.2024); 2. Міграційна криза – масштаб, економічні наслідки і шляхи подолання. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/08/2/7361562/> (дата звернення: 04.02.2024); 3. Міграція населення. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Міграція_населення (дата звернення: 28.01.2024).

Писаренко Світлана

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Україна, м. Харків)*

Соціологія дозвілля: актуальність в умовах війни

Жодна людина не може уявити своє життя без дозвілля. Воно поєднує найрізноманітніші види нашої життєдіяльності, адже зазвичай на дозвіллі ми не обмежені зовнішніми чинниками й залежимо лише від своїх внутрішніх бажань та уподобань. Одним з важливих засобів формування особистості людини є вільний час: адже, будучи його частиною, дозвілля приваблює людей добровільністю, демократичністю, емоційністю, можливістю поєднання фізичної, творчої, інтелектуальної, ігрової, споглядальної та виробничої діяльності [1].

Соціологія дозвілля належить до теорій середнього рівня, виникнення якої варто віднести до 20-30-х років XX століття і пов'язати з дослідженнями вчених США та країн Західної Європи масових соціальних феноменів (роботи, сімейних відносин, життя містян).

В ході історії дозвілля розглядається вченими по-різному: як синонім прогресу і лібералізації, як соціальна цінність, як сенс життя, як засіб для отримання задоволення, як варіант втілення свободи, як компенсаційний засіб, як діяльність заради самої себе тощо [2].

Предметами соціології дозвілля є вивчення поведінки індивідів і груп у вільний час; варіантів задоволення потреб у відпочинку; форм розваг, комунікації; розвитку особистості та творчості під час дозвіллевої діяльності; функціонування відповідних установ тощо [3].

Повномасштабна війна вносить свої корективи в життя українців: значна кількість жителів перебуває в стані постійного стресу, напруження, психологічного виснаження та невизначеності. Для того, щоб покращити своє самопочуття, люди вдаються до дозвілля. Але чи всі види розваг є прийнятними для українців в умовах війни? 18–19 червня 2022 року соціологічна група «Рейтинг» провела «Чотирнадцяте загальнонаціональне опитування: Психологічні маркери війни», в якому було досліджено вподобання громадян щодо проведення вільного часу. Згідно з цим дослідженням, 59% респондентів вважають, що необхідно суттєво обмежувати себе у розвагах і покупках, 36% же вважають за потрібне намагатися жити повноцінним життям.

В умовах війни все більших обертів набирають поняття «прийнятно та неприйнятно», «на часі або не на часі». Тож і дозвілля українці поділили на такі категорії: найбільш прийнятним, на думку респондентів, є дозвілля в спортзалі (84%); в салонах краси (67%), святкування власного дня народження (62%). Менш прийнятними є дозвілля на природі (смажити шашлики) – 42%, ходити в ресторани та кафе (37%) та

купувати дорогі продукти, одяг (36%). Менш схильною до самообмежень виявилась молодь до 35 років (46% опитаних). Найбільш схильною до заборон є старша вікова група (51+), особливо якщо це стосується купівлі дорогих продуктів, одягу та відвідувань ресторанів і кафе [4].

Як бачимо, дозвілля зазнало змін та деформацій, тепер в житті українців мають місце обмеження, власні заборони, зміни пріоритетів та способів проведення вільного часу. Можна припустити, що чинниками цього є високий рівень стресу, психологічні травми, спричинені воєнними діями, зміна цінностей та світогляду загалом.

Важливо зазначити, що дозвілля є досить динамічною сферою нашого життя - зазвичай люди намагаються віднайти для себе щось нове, урізноманітнити свій вільний час, отримати новий досвід, враження та приємні емоції. В умовах криз, нових викликів та, безпосередньо, війни дозвілля також не стоїть на місці – воно постійно змінюється під впливом умов, які нам диктують обставини. Така динамічність підвищує актуальність соціології дозвілля як галузі соціологічного знання, породжує необхідність нових досліджень у цій сфері та поповнення теоретичної бази, яка могла б пояснити причини та спрогнозувати наслідки змін, що відбуваються.

Література: 1. Олійник Г. М. Особливості діяльності соціально-культурних центрів з організації дозвілля старшокласників. Науковий журнал "Інноваційна педагогіка". 2021. Т. 2, № 31. 2. Петрова І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах: Підручник. К.: Кондор, 2005. 408 с. 3. Сидоровська Є. А. Дозвілля в сучасній Україні як об'єкт культурологічного дослідження: до постановки проблеми. Збірник наукових праць "Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури". 2015. № 35. С. 124. 4. «Чотирнадцять загальнонаціональне опитування: Психологічні маркери війни». [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: Чотирнадцять загальнонаціональне опитування: Психологічні маркери війни (18-19 червня 2022) - Україна - Дослідження - Соціологічна група Рейтинг (ratinggroup.ua).

Приліпко Анна

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Україна, м. Харків)*

Проблема залучення студентів до академічної діяльності (кейс соціологічної конференції)

В період останніх шести років українське суспільство стикається з багатьма тяжкими обставинами, серед яких найвагомішими є COVID-19 (з 2019 року) та повномасштабна війна (з 2022 року). Ці події утворюють такі суспільні виклики, як нові економічні кризи (котрі несуть за собою падіння ВВП), руйнування будівель, еміграцію українців за кордон, а також масова цифровізація праці та навчання. Одним з наслідків цього є зміна відносин між університетом як структурою та студентами.

З початком масових локдаунів, а пізніше і з повним переходом на дистанційне навчання, підтримувати так зване «живе спілкування» стає складніше. З цим ми можемо пов'язати певне відокремлення від своєї соціальної групи серед школярів та студентів, наслідком чого є сильніше проявлена індивідуалізація. Це несе за собою зміни в осмисленні й розумінні академічної діяльності з боку студентів, а причиною є знижена можливість набування знань, котрі б підтримували значущість цього виду активності серед здобувачів освіти. Студенти, що вступили до університету після 2020 року, можуть бути менш вмотивованими для академічної діяльності, що виходить за рамки лекцій і семінарів встановлених навчальною програмою, адже їхнє пізнання буде набагато бідніше, ніж у студентів, що мали змогу соціалізуватись в університеті

повноцінно та набути необхідного досвіду для осмислення того, як саме їм це може бути корисно.

Студент, що вступив до ЗВО перед початком online-режиму, буде мати більше культурного капіталу, тобто й осмисленості важливості або корисності академічної діяльності як практик. Цитуючи П. Бурдьє «найбільш малоймовірні практики виявляються виключеними без їхнього випробовування досвідом як немислимі завдяки своєрідному безпосередньому підкоренню порядку, який схиляє до того, щоб робити із необхідного чесноту, тобто відмовлялись від протесту та бажати неминучого», ми можемо описати студентів, що почали вступати до ЗВО вже після дистанціювання навчального процесу не тільки в університетах, але і в школах. Починаючи з локдауну в школах, учні/майбутні абітурієнти, продовжують свою шкільну соціалізацію безпосередньо лише через мережу та виконання лише шкільної програми, вони перетворили подібний спосіб роботи на самовідтворювану практику, що при вступі в університет, де теж наразі відтворюється навчання через електронні пристрої, починає відтворюватися на основі минулого (шкільного) досвіду, а академічна діяльність стає найбільш малоймовірною та виключеною. При цьому студенти, які потрапляють до соціального поля студентського наукового товариства (де наявні студенти з попереднього покоління offline соціалізації), більш вмотивовано беруть участь в подібних практиках та переймають досвід та сенси (в процесі більш комплексної соціалізації), що закладені в той чи інший вид академічної діяльності, в нашому прикладі це написання тез на конференцію.

Інша можливою причиною, чому студенти можуть брати участь в конференції та писати тези, є раціональний вибір, що супроводжується отриманим знанням про переваги саме цього вибору. «Головний принцип раціонального вибору полягає в тому, що індивідуальні та корпоративні актори враховують свої переваги та відповідні зовнішні умови та поведуться так, щоб максимізувати свою корисність чи перевагу», як свідчить Гарі Беккер [1]. Коли ж студенти більше не можуть отримати цієї вигоди, вони будуть обирати те, що є для них «більш звичним».

Ми проаналізували скільки студентів брали участь в Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Соціологія у (пост)сучасності в період з 2019 по 2024 роки (рис. 1).

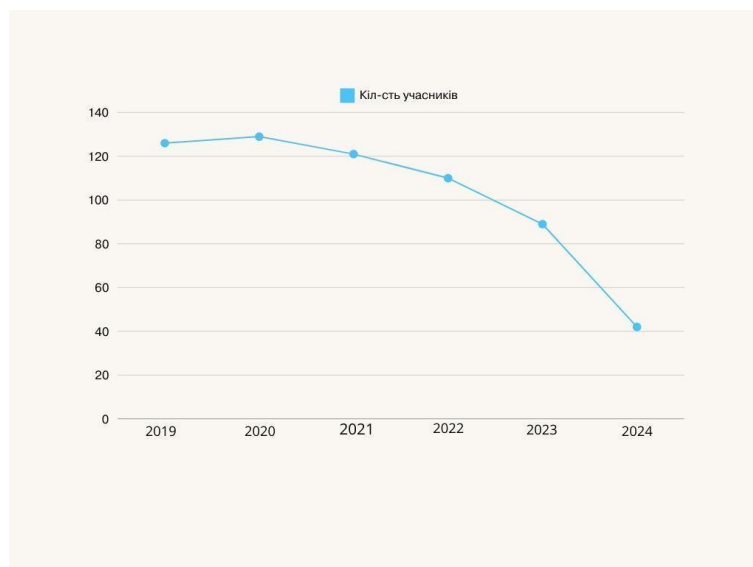

Рис.1. Кількість студентів, що брали участь в Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Соціологія у (пост)сучасності в період з 2019 по 2024 рр.

На графіку ми можемо побачити спадну динаміку кількості учасників конференції з найвищою точкою в цьому проміжку - 2020 рік з кількістю учасників 129 людей, та найнижчою - 2024 рік з кількістю учасників 42 людини. Конференція 2019 року була останньою проведеною офлайн-конференцією, і ми можемо помітити велику кількість активних учасників, що збереглась і 2020 році. Хоча конференція 2020 року - це перша, що була влаштована в онлайн-режимі через вплив пандемії, ми можемо побачити, що кількість охочих брати участь залишається високою. Все ще достатньою активність була й у 2021 році, тобто на конференції, що була проведена в змішаному форматі. Та в лютому 2022 року з'являється нова серйозна проблема у вигляді повномасштабного вторгнення до України, і в перший рік війни надісланих тез та учасників все ще було багато, адже дедлайн подання тез був у лютому, але ця конференція вже проходила в режимі онлайн у вересні. У 2023 році учасників вже стає менше, та динаміка демонструє стрімке зниження, можливою причиною чого є те, що за цей час студенти, які звикли раніше брати активну участь у конференції, вже випустились з університету. Тим часом нові покоління вже інші, вони не соціалізувалися в умовах популяризації конфі, не бачили її наживо, та інші складнощі з навчанням в часи війни, теж є одним з факторів того, що студенти можуть не мати певної вмотивованості до участі в конференції та написанні тез.

Підбиваючи підсумки, ми бачимо стрімке зниження динаміки, що є для нас як студентського наукового товариства дуже бентежним, адже з кожним роком своє навчання завершують все більше студентів, що здатні брати участь в конференції. Тому ми можемо говорити про наявну потребу підбору нових способів мотивації та соціалізації нових поколінь студентів, стосовно прийняття участі як в конференціях, так і в інших формах наукової діяльності.

Література: 1. Becker, G. (1976) *The Economic Approach to Human Behavior*. University of Chicago Press, Chicago.

Пушонкова Оксана
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
(Україна, м. Черкаси)

Критика маскульту Ф. Джеймісоном: до питання джерел культуротворчості

Звертаючись до критики маскульту у вимірах постмодернізму та метамодернізму, зазначимо, що вона пов'язана насамперед з проблематикою ідентичності. Ф. Джеймісон вказує, що «масова культура ставить перед нами методологічну дилему, яку традиційна звичка уявляти сталий об'єкт коментаря чи тлумачення у формі первинного тексту або твору, на жаль, не в змозі сфокусувати, не кажучи вже про розв'язання» [1, с. 27]. Дослідник розкриває складні процеси розвитку культури у модусі розширення, наприклад, «розфокусування зору», а також принципу «повторення», яке «ефективно випаровує початковий об'єкт» [1, с. 26]. «Семіотичне бомбардування» призводить до «зникнення текстового референта», що, власне, і формує «налаштування» на невпинне повторення.

Виникає питання, як це позначається на ідентичності? Ф. Джеймісон розуміє постмодернізм як стирання розрізень між високою і низькою культурою, зникнення історії, кінець індивідуалізму, та доволі скептично ставиться до нових форм

ідентичності, що втрачають класичну усталеність, ієрархічність, втрачають об'єм та входять у світоглядну площинність – поле тотального цинізму. Маскульт – це «промивання мізків» та «порожнє відволікання уваги» (а також навмисне перемикання уваги).

Маскульт розуміється автором як деградація і регресія. Проте, звертаючись до психоаналітичної інтерпретації травми, Ф. Джеймісон розуміє нову ідентичність ширше: не просто у зв'язку з «хибною свідомістю» або відволіканням уваги, а як «трансформаційну роботу над соціальними й політичними тривогами» [1, с. 34].

Звернення до проблеми культуровиробництва і культуротворчості є ключовим у дослідженні масової культури Ф. Джеймісоном, який пропонує повернути масовій культурі «атомізованих» суб'єктів контексти групових практик, зв'язок з якими вона має зберігати та усвідомлювати: адже «справжня культурна творчість залежить у своєму існуванні від справжнього колективного життя, від життєздатності «органічної» соціальної групи в будь-якій формі» [1, с. 30]. Руйнування тканини усіх без винятку згуртованих соціальних груп призводить до того, що, на думку Ф. Джеймісона, «єдиним автентичним культурним продуктом сьогодні видається той, що може спиратися на колективний досвід маргінальних осередків соціального життя світової системи» [1, с. 30].

Як приклади автор наводить «чорну літературу», блюз, британський рок робітничого класу тощо. З одного боку, увага до маргінальних спільнот свідчить про відхід від старих парадигм та звернення до природи нової вже метамодерністської колективності, з іншого – спонукає до дослідження колективних практик та колективної солідарності у ширших, незаангажованих, політикою контекстах. Відповідно, переосмислення потребують власне поняття «колективність» і «маргінальність».

Література: 1. Jameson Fredric. Signatures of the Visible. With an introduction by the author. New York and London, Routledge, 1992. 357 с.

Скрипаль Поліна

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Україна, м. Київ)*

Вступна кампанія очима сучасного абітурієнта/ки: виклики та перспективи

Вступ до омріяного університету – це дійсно знаменний крок у житті кожної особи. Цей момент знаменує собою перехід до нового етапу, сповнений нових знань, досвіду та можливостей. Проте за цим захопленням ховається й чимало хвилювань та невизначеності.

Сучасні реалії роблять процес вступу ще складнішим та багатогранним. З одного боку, абітурієнти мають доступ до безмежного океану інформації та безлічі освітніх програм. З іншого боку, їм доводиться стикатися з жорсткою конкуренцією, дедалі більшими вимогами та фінансовими обмеженнями.

Актуальність цього дослідження полягає в тому, щоб розглянути з якими викликами та перспективами стикається сучасний абітурієнт та визначити фактори, які впливають на них.

З кожним роком вступна кампанія змінюється і створює нові перешкоди для абітурієнтів. Але ми можемо виділити основні фактори, які постійно видозмінюються:

1. Зростання конкуренції за місця в престижних університетах; 2. Зміни в форматах вступних випробувань; 3. Розвиток онлайн-освіти та дистанційних програм; 4. Розширення міжнародного освітнього простору; 5. Зміни формату навчання.

Також неможливо не констатувати вплив сучасних технологій на вступ. З кожним роком цей процес все більше і більше стає технічно оснащеним. Одразу постає питання: «А чи є від цього користь?». Наша відповідь – так, і це дуже облегшує життя кожного студента. Загалом, можна виділити декілька пунктів в цьому питанні:

- Документи: зараз всі документи для реєстрації на НМТ та подачу документів до університету можна подати через особистий кабінет вступника онлайн. Ви можете все зробити не виходячи з дому з власного комп'ютера;
- Вибір професії та університету: сьогодні за допомогою інтернету можна знайти будь-яку інформацію. Абітурієнт теж може використати таку можливість. Зараз кожен університет має власний сайт, де можна ознайомитися з усією корисною інформацією. Також абітурієнт може це зробити через соціальні мережі закладів та слідкувати за всіма змінами та приєднуватися на Дні відкритих дверей, що часто проходять в онлайн режимі;
- Обмін досвідом на відстані: під час вступної кампанії університети проводять онлайн-зустрічі з студентами та випускниками закладу. Можна поспілкуватися та поставити питання;
- Онлайн-курси та платформи: існує безліч онлайн-ресурсів, що можуть допомогти у подальшій підготовці до вступних іспитів, наприклад, зберігаються варіанти попередніх екзаменаційних тестів, а також є можливість переглядати сайти, де можна знайти, як правильно зареєструватися до кабінету вступника або подати документи. Також можна переглядати безліч навчальних роликів або приєднуватися до онлайн-підготовки від репетиторів або університету до якого ви бажаєте вступити.

Не секрет, що кожен абітурієнт стикається і з викликами перед вступом. Виділимо основні виклики сучасного абітурієнта:

- Дедалі більша конкуренція: кількість абітурієнтів, які прагнуть вступити до престижних університетів, значно зростає. Це веде до жорсткої конкуренції за місця, що робить процес вступу ще більш напруженим. За даними Міністерства освіти та науки України, у 2023 році було зараховано 267 тисяч вступників – це на 41 тисячу менше, ніж було попереднього року;
- Зміни в форматах вступних випробувань: традиційні форми вступних іспитів, такі як ЗНО, постійно еволюціонують; з'являються нові формати – мультимедійні тести та комп'ютерні тести, що потребує від абітурієнтів гнучкості та адаптивності. Також змінам піддаються предмети, що потрібно складати та їх кількість, наприклад, національний мультимедійний тест передбачав схему «2+1», тобто два обов'язкових предмети та один на вибір. НМТ 2024 року передбачає схему «3+1», де обов'язковим предметом також додається історія України.
- Фінансові обмеження: вартість навчання в університетах постійно зростає, що робить освіту недоступною для багатьох абітурієнтів, а це ставить питання про доступність освіти та потребує пошуку нових шляхів її фінансування.
- Необхідність самостійного вибору: сучасні абітурієнти мають доступ до безмежного океану інформації про університети та освітні програми, що, з одного боку, дає їм свободу вибору, але з іншого боку, – може призвести до розгубленості та невпевненості у правильності прийняття рішення.

- Психологічний тиск: вступна кампанія – це емоційно складний період для абітурієнтів. Вони відчувають тиск з боку сім'ї, друзів, учителів, а також власні очікування та страхи.
- Невизначеність майбутнього: світ швидко змінюється, і абітурієнтам складно спрогнозувати, які навички та знання будуть їм потрібні в майбутньому. Це робить процес вибору університету та спеціальності ще складнішим.

Сучасний абітурієнт має безліч перспектив, які відкриваються перед ним завдяки динамічному розвитку освітньої сфери. Порівнюючи з минулими вступниками, сьогоднішні можуть отримати більше можливостей для отримання більшого спектра знань. Виділимо основні перспективи сучасних абітурієнтів:

Широкий спектр освітніх програм: сучасні університети пропонують широкий спектр бакалаврських, магістерських та докторських програм, що дає абітурієнтам можливість знайти ту, яка найкраще відповідає їхнім інтересам та цілям;

- Можливість отримання міжнародної освіти: світ стає все більш глобалізованим, а кордони між країнами розмиваються, що відкриває перед абітурієнтами ширші можливості для навчання за кордоном;
- Розвиток онлайн-освіти: пандемія COVID-19 пришвидшила розвиток онлайн-освіти, з'являється все більше онлайн-програм та курсів, що дає абітурієнтам нові можливості для отримання освіти;
- Індивідуалізація навчання: сучасні освітні технології дозволяють абітурієнтам будувати індивідуальну траєкторію навчання, обираючи курси та дисципліни, їм цікаві;
- Доступність інформації: в Інтернеті абітурієнти мають доступ до безмежного джерела інформації про університети, освітні програми, правила вступу, стипендії та гранти.

Таким чином, вступна кампанія – це складний та відповідальний період у житті кожного абітурієнта. Скласти екзамени, обрати університет та обрати спеціальність і після цього вступити й стати студентом – непосильна ноша кожного абітурієнта. Сучасні абітурієнти стикаються з безліччю викликів, але водночас мають багато перспектив, що збільшує їх шанси навчатися далі. З кожним роком вносяться корективи у навчання, але вступна кампанія залишається незмінним періодом кожного школяра, що бажає здобувати вищу освіту.

Література: 1. Сайт Міністерства освіти та науки України: <https://mon.gov.ua/>; 2. Сайт «Говоримо про освіту», стаття: «В Україні збільшилася кількість студентів: підсумки вступної кампанії»: <https://hovorymo.live/pro-news/0334/>; 3. Сайт Освіти UA: <https://zno.osvita.ua/>

Смаглюк Ольга

*Криворізький державний педагогічний університет
(Україна, м. Кривий Ріг)*

Раннє статеве життя: пошук історичних джерел

Сучасне життя значно змінило соціальні норми у статевому житті, зокрема щодо вікового цензу його початку та ставлення до цього з боку суспільства. Раннє статеве життя підлітків є дуже розповсюдженим у світі, зокрема в Україні. Тим часом як свідчать медики, психологи, соціологи, раннє статеве життя заподіює серйозної шкоди здоров'ю дитини. Оскільки сучасне статеве життя багато в чому визначається

історичними та соціокультурними традиціями того чи іншого суспільства, то актуалізується проблема пошуку його історичних джерел.

Тому метою даної роботи є дослідження та презентація історичних особливостей раннього статевого життя. Історія людства містить багато різних заборон, що стосувалися статевих зносин з дітьми, і деякі з них були зумовлені раціональним поглядом на репродуктивні функції, а деякі – національним менталітетом та культурними особливостями, релігійними поглядами.

Розвиток інфраструктури та законів Стародавнього Риму ознаменувався занепадом моральної культури людей. І хоча імператор на той час регулював відносини за законом в етичній сфері, це не давало необхідних результатів: так, Діонісій Галікарнаський повідомляє про перший наказ, що стосувався приватного життя римлян, і був він випущений ще засновником міста Ромулом. Громадяни Риму були сексуально вільні, але розпуста не рекомендувалась, хоча сексуальна поведінка не обмежувалась. У кінці I ст. до н. е. імператор Август доповнив закон, щоб зміцнити сімейну систему новими вказівками щодо шлюбу. За вказівкою імператора, всі римські чоловіки у віці від 25 до 60 років (крім солдатів), а жінки – від 20 до 50 років мали бути одружені. Імператор Август забороняв одружуватися з нареченою віком до 10 років. А термін між домовленістю та шлюбом обмежив двома роками. Тому він вважав законним статеве життя з 12-річною дівчинкою. У 726 році Візантія прийняла «Еклог» – скорочену збірку вибраних юридичних творів імператора Юстиніана. Згідно з нею, з семирічного віку було введено заручини, які не були відомі до візантійського права. Шлюбний вік для чоловіків встановлювався у 15 років, а для жінок - у 13 років.

Ознакою періоду Відродження була активізація процесу культури еротики. Наприкінці XVII – XVIII ст. послабилась, а потім повністю скасувалась відповідальність чоловіка за спокушання незайманої дівчини. У цей період, наприклад, у Лондоні з'явився перший публічний будинок, де дівчата у віці віком 14-15 років надавали сексуальні послуги, а в XIX ст. вік повії знизився до 12 років. Остання епоха розвитку в Англії відзначається всебічним зміцненням моральної основи молоді. У Франції, згідно з п. 144 глави «Про шлюб» Французького цивільного кодексу 1804 р., була заборона на одруження чоловіків до 18 років, жінок до 15 років [1].

В сучасності Кримінальним кодексом Іспанії (1995 р.) передбачається кримінально-правова заборона непристойних ексгібіціоністських дій перед особами, які не досягли шістнадцяти років або страждають на психічні захворювання, санкція за цей злочин визначається штрафом у розмірі від трьох до дев'яти місячних зарплат.

Інформації про сексуальні традиції дохристиянської Русі мало, і ще менше інформації про заборони статевого життя. В історії християнства розпуста ніколи не заохочувалася. У XIX ст. хлопці у селах здійснювали перший статевий акт, коли їм було п'ятнадцять. За словами лікарів Рязанської губернії, неможливо знайти в селі дівчину старше 17-18 років, яка б зберегла на той час цноту.

У 1860 році під впливом британських колоністів в Індії вік статевого акту був обмежений законом. Для жінок мінімальний вік для статевого акту становить 10 років. Потім цей вік поступово збільшився до 12 і 14 років, хоча на практиці ніхто не контролював статеві акти наречених.

У мусульманських країнах чоловіки могли займатися сексом з хлопчиками, але вони не повинні були грати пасивну роль. Згідно з ісламським законодавством, хлопчики, яким виповнилося 12 років, і дівчата, які досягли 9 років, вважаються дорослими [3].

На території України вперше було встановлено відповідальність за розбещення неповнолітніх Кримінальним уложенням 1903 р., в якому ч. 3 ст. 515 забороняла вчинення «любострасних дій з розбещенням», але без статевих зносин. Неповнолітніми

вважалися особи, які не досягли 17 років. Усі Кримінальні кодекси України також містили аналогічні норми [2].

Таким чином, історичні джерела раннього статевго життя знаходяться ще у Стародавньому Світі, і у багатьох країнах вони були унормовані певними законами. У кожній країні у різні історичні періоди її розвитку статевго життя та укладання шлюбу дозволялося підліткам у віці від 10-12 років, що трансформувалося у певну культурну норму [3].

Всебічне забезпечення статевої недоторканості підлітків в наш час слід вважати маркером цивілізаційної зрілості суспільства та його здатності створювати умови задля гармонійного розвитку майбутнього покоління. Здатність, а також бажання вести активне статевго життя у підлітків виникає ще до того, як настає можливість зрілої реалізації таких відносин. Водночас сам спосіб регламентації суспільно небезпечних діянь, які заподіюють шкоду статевої недоторканості підлітків, істотно залежить від моральних, культурних, історичних факторів. Тому перспективним напрямком подальших соціологічних досліджень є пошук соціокультурних та ціннісних маркерів статевої поведінки підлітків у сучасних умовах.

Література: 1. Мартишин Г.Я. Статева недоторканість як об'єкт кримінально-правової охорони в Україні. URL : <http://surl.li/pksss> (дата звернення 12.01.24). 2. Кулик К.Д. Щодо питання змісту об'єктивної сторони розбещення неповнолітніх в Україні. URL : <http://surl.li/pksub>. (дата звернення 12.01.24). 3. Вік сексуальної згоди. (дата звернення 12.01.24). <http://surl.li/pksyf> (дата звернення 10.01.24).

Сніжко Карина

*Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна
(Україна м. Харків)*

Проблеми дотримання професійно-етичних норм та принципів соціальної роботи в соціальних службах

Соціальна робота відіграє важливу роль у суспільстві. Вона забезпечує надання підтримки та допомоги людям, що знаходяться у вразливому становищі, потребують відповідних соціальних послуг. Професійні принципи та Етичний кодекс регулюють поведінку соціальних працівників, забезпечуючи довіру, безпеку та високу якість надання послуг. Утім, трапляються випадки, коли виникають проблеми з дотриманням фахівцями професійно-етичних норм у соціальних службах, що своєю чергою, тягне негативні наслідки як для самих соціальних працівників, так і для їх клієнтів.

Дослідженню професійно-етичних норм та цінностей присвячено чимало різних наукових робіт, досліджень. Зокрема, це публікації Т.В. Семигіної, І.М. Григи, О.О. Ключко, С.В. Іщука, Р.В. Лаврецького, Т.П. Спіріної, С.О. Роєнко, О.Р. Єльчієва, І.В. Сушик, В.М. Ярошенка, Р.В. Зозуляк-Случик та ін. Проте ці дослідники недостатньо уваги приділяли вивченню управлінських механізмів, які забезпечують дотримання фахівцями професійно-етичних норм соціальної роботи у соціальних службах.

Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України – це документ, який націлює на здійснення соціальної роботи шляхом «забезпечення відповідного рівня фахової відповідальності та високої якості надання соціальних послуг різним категоріям клієнтів» [1].

У період воєнного часу відбуваються суттєві зміни в умовах праці фахівців та механізмах управління соціальними службами. Можуть виникати ситуації недотримання професійно-етичних норм соціальними працівниками через збільшення

кількості клієнтів, надмірне навантаження, важкі емоційні переживання, стреси тощо. Отже, важливо визначити та дослідити, яким чином менеджмент соціальних служб може забезпечувати та контролювати дотримання етичних норм соціальними працівниками в період воєнного стану.

Можна визначити та схарактеризувати деякі ситуації й умови, за яких недотримання вимог професійно-етичного кодексу стає найбільш імовірним. Зокрема, однією з таких обставин може стати недостатня обізнаність соціальних працівників щодо професійно-етичних норм. Багато працівників соціальної сфери можуть бути недостатньо підготовлені та інформовані про Етичний кодекс та стандарти поведінки, яких вони повинні дотримуватися. Відсутність належної підготовки та навчання може призвести до некомпетентності соціальних працівників у розв'язанні складних етичних питань, порушення конфіденційності, втрати довіри клієнтів та несумісності з професійними стандартами, а також це може підірвати авторитет соціальної служби. Тому дуже важливо, щоб керівництво соціальних служб опікувалося питанням дотримання соціальними працівниками професійно-етичних норм.

Іншою проблемою є велика кількість моральних дилем, з якими зіштовхуються соціальні працівники у професійному середовищі. Вони можуть потрапляти у ситуації, які суперечать їхнім особистим цінностям або вимагати від них вибору між різними інтересами клієнтів. У практиці соціальної роботи на сьогодні не існує загальноприйнятих класифікацій етичних дилем та алгоритмів їх розв'язання. У більшості публікації, присвячених цьому питанню, аналізуються проблеми конфіденційної інформації, що надійшла від клієнта; дезінформування клієнта; рівня втручання соціального працівника в особисте життя клієнта; емоційної близькості; визначення меж професійної компетентності; рівня особистої довіри та відкритості тощо. При ухваленні рішень, соціальний працівник повинен перш за все брати до уваги не власну мораль, а вимоги професійної етики, загальнолюдські моральні норми та цінності, враховувати законодавчу базу вимог та послуговуватись своїми посадовими обов'язками [3]. Важливим чинником у вирішенні етичних дилем є вміння знаходити компроміс та не впадати у розпач та апатію.

Значною проблемою також є відсутність (недостатність) контролю дотримання професійно-етичних норм з боку керівництва соціальної служби. Часто в соціальних службах відсутні ефективні механізми контролю та санкціонування за порушення етичних стандартів. Це може стимулювати бездіяльність або навіть свідоме порушення етичних вимог, якщо покарання за таке порушення відсутнє. Така ситуація може підірвати довіру до соціальних служб та сприяти непрофесійній поведінці й низькій якості послуг.

Також проблеми етичного ризику в соціальних службах можуть спровокувати складні емоційні стани та поведінкові деформації фахівців. Соціальні працівники піддаються стресу та можуть виходити за межі своєї професійної поведінки. Водночас вони схильні до виснаженості, зловживань, дискримінації тощо. Це може призвести до порушення довіри та викликати негативні наслідки як для клієнтів, так і для самих соціальних працівників.

Для врегулювання цих проблем необхідно проводити системну роботу, спрямовану на підвищення дієвості професійної етики та обізнаності соціальних працівників. Одним з інструментів менеджменту соціальної роботи на рівні соціальної служби є ефективна система етичних правил. Вкрай важливо запровадити робочі механізми дотримання професійно-етичних норм у соціальних службах, а також посилити навчання соціальних працівників щодо професійно-етичних стандартів і реалізовувати заходи, що будуть забезпечувати дотримання цих стандартів.

Отже, важливо визначити, які методи та засоби можуть використовуватися керівництвом соціальних служб для забезпечення дотримання соціальними працівниками професійно-етичних норм. Зокрема, менеджери соціальних служб можуть проводити тренінги для соціальних працівників з питань етики соціальної роботи, а також проводити супервізію (супервізори можуть надавати вказівки, поради та підтримку, а також допомогу у вирішенні будь-яких етичних проблем, з якими можуть зіткнутися соціальні працівники); заохочення та підтримка соціальних працівників у їх постійному професійному розвитку може допомогти їм бути в курсі етичних практик і стандартів [2]. Також менеджери можуть надавати ресурси та можливості для соціальних працівників відвідувати семінари, конференції та майстер-класи, пов'язані з професійною етикою та практикою соціальної роботи.

Таким чином, існують різні проблеми, пов'язані з забезпеченням функціонування професійно-етичних норм соціальної роботи в соціальних службах. Серед них можна виділити недостатню обізнаність професіоналів щодо етичних принципів, недостатній контроль з боку керівників соціальних служб щодо професійно-етичних норм; поведінкові деформації та емоційне вигорання соціальних працівників. Порушення професійно-етичних норм може мати серйозні наслідки як для клієнтів соціальних служб, так і для самих соціальних працівників та соціальної служби в цілому. Однак методи та засоби, які мають використовуватися керівництвом соціальних служб для забезпечення дотримання соціальними працівниками професійно-етичних норм можуть допомогти у подоланні визначених проблем.

Література: 1. Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1965643-05#Text> (дата звернення: 19.11.2023); 2. Зозуляк-Случик Р. В. Етика соціальної роботи : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. 190 с.; 3. Лаврецький Р. В., Лоза А. С. Етичні дилеми в соціальній роботі // Молодий вчений. 2017. № 12. С. 81–86; 4. Слосанська Г. І. Етика соціальної роботи: навч.-метод. посіб. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. 48 с.; 5. Ярошенко В. М., Сльчієва О. Р. Деонтологія соціальної роботи: навч. посіб. Миколаїв, 2020. 195 с.

Стадник Альона
Маріупольський державний університет
(Україна, м. Київ)

Новотарський Микола
Національний університет «Запорізька політехніка»
(Україна, м. Запоріжжя)

Особливості формування мотивації у студентської молоді з огляду теорії поколінь

Мотиваційні фактори формуються у людини з народження. На їхнє формування, розвиток впливають родинні традиції, культура сім'ї, разом зі зростанням на їх формування впливає соціальне оточення тощо.

Зі зміною поколінь та присутності в сучасності різних типів поколінь («Бєбі-бумери», «У», «Х», «Z») все більше уваги приділяється пошуку нових чинників, що впливають на формування мотивів людини та спонукають до мотиваційної діяльності [1].

Сьогодні вчені найбільш зацікавлені в поколінні «Z», яке становить більшу частку населення планети. Цікавість викликана тим, що з формуванням нових цінностей у поколінні можуть модифікуватися мотиви, і необхідно шукати нові мотиваційні чинники.

Покоління «Z» (1996-2025) найбільше представлене нині студентами. На сьогодні вже є наукові дослідження, щодо відношення цього покоління до навчання, що теж є основою для вивчення мотивів та мотивації особистості.

Близько 72% нинішніх студентів відзначили, що визнання з боку викладачів відіграє велику роль у їхньому навчальному процесі й безумовно мотивує сумлінно вивчати предмет, тоді як визнання з боку одногрупників хвилює лише половину студентів (приблизно 50%), а визнання батьків впливає взагалі лише на 32% майбутніх фахівців. Проте такі дані не говорять про те, що студенти менше поважають своїх батьків чи менше потребують їхнього схвалення, але лише підтверджують той факт, що у навчальній діяльності байдужість, необ'єктивність та несправедливість з боку викладачів слугує потужним фактором, який негативно впливає на їхню мотивацію.

Тож дослідники вважають, що на першому місці серед негативних факторів, студенти виділяють пов'язані з непрофесійною діяльністю викладачів, зокрема, їхню необ'єктивність, несправедливість, невміння чітко пояснити і зацікавити до вивчення предмета [1].

Нижчий рівень мотивації показують студенти з низькими оцінками й, відповідно, – з нижчим рівнем знань. Вони оцінювали деякі твердження одиницею, показуючи своє байдуже ставлення до навчального процесу. Рівень їхньої пізнавальної активності є низьким; вони не мають потреби в повазі та визнанні. Панівним в структурі їхньої мотивації є прагнення уникати проблеми, інакше кажучи, – не отримати «двійку» і не мати у зв'язку з цим неприємних емоційних переживань. Мотивує їх здебільшого контроль з боку викладачів.

Мотивація є важливою проблемою, а її вирішення впливає на навчально-пізнавальну активність людей і результати їхньої професійної діяльності. При цьому мотивацію потрібно розглядати як складну систему, що передбачає ієрархічність мотивів.

Навчальна діяльність людини є полімотивованою, тобто в ній поєднуються кілька мотивів навчання та розвитку. Вищий рівень навчальної мотивації мають люди з вищими показниками успішності в житті. Перевагу такі люди надають прагматичному, пізнавальному і професійному мотивам. Чим нижчим є показник, тим нижчим є рівень його мотивації, а домінантними мотивами є мотив уникнення неприємностей та комунікативний.

Формуванню мотивації сприяє застосування активних методів навчання, які мають прагматичний характер, розвивають практичні навички й вміння студентів, будуть застосовуватися в майбутній професійній діяльності.

На рівень мотивації людини також впливають такі фактори, як: сімейні традиції; державна політика; велике навчальне навантаження; сучасні засоби комунікації; наявність роботи; плани на майбутнє; психологічні особливості; стиль мислення; тощо.

Покоління Z звикло до наявності наставника – батьки, вчителі, дядьки, тітки, інструктори, консультанти в коледжі, тому подібне. Цьому поколінню пощастило мати поруч з собою дорослих, щиро зацікавлених у їхньому добробуті. Ми знаємо, що батьки мілленіалів формували у них високу самооцінку. Звичайно, покоління «Z» батьки теж підтримували, але в жодному разі не обмежували їх ініціативу. Уже в молодому віці вони стали дуже самостійними. У них просто не було іншого виходу [1, с. 253].

Головна мета покоління «Z» – прийняти рішення, а потім реалізувати його. Для них це типово: їм складніше уявити, як можна забути про роботу або вийти з мережі і спокійно спати всю ніч, тоді як інформація застаріває [1, с. 238].

Таким чином, мотиваційні фактори формуються у людини з народження. Особливо на розвиток будь-якого покоління впливають родинні традиції, культура сім'ї, система виховання разом зі зростанням на їх формування впливає соціальне оточення та ін. фактори.

З урахуванням специфічних характеристик поколінь варто більше уваги приділяти пошуку нових факторів, що впливатимуть на формування мотивів людини та спонукають до мотиваційної діяльності.

Сучасна психологія вимагає від багатьох вчених та практичних психологів знання такого простого, але водночас складного поняття, як «мотивація», та, відповідно, категорії «мотив». Мотивація і стимули праці особистості також потребують постійного вдосконалення та розвитку, що обумовлюється внутрішніми чинниками, можливостями підприємства та зовнішніми умовами.

Врешті-решт, слід зазначити, що трактування понять «мотив» та «мотивація» залежить від контексту вживання, від сфери діяльності чи відносно особистості людини.

Література. 1. Стілман Д., Покоління Z на роботі. Як його зрозуміти і знайти спільну мову.
URL:
<https://ridit.com.ua/uk/p/1228706656-pokolenie-z-na-rabote-kak-ego-ponyat-i-nayti-s-nim-obshchiy-yazyk-devi-d-stillman/>

Топалова Вероніка

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Україна, м. Харків)*

Медіакомунікації в умовах війни: проблеми та виклики

Умови війни загострюють низку проблем медіакомунікацій та формують для них специфічні виклики. Воєнні конфлікти створюють особливу ситуацію небезпеки й непередбачуваності, в якій люди намагаються шукати перевірену інформацію, фахові експертні оцінки ситуації й прогнози розвитку подій. Тож саме від медіа громадяни очікують правдивої та об'єктивної інформації про події на фронті, про економічні, політичні та гуманітарні аспекти війни. Тут актуалізуються проблеми не просто фахової журналістської компетентності, а її військовий складник. Адже не кожен фаховий журналіст, який включається у висвітлення подій війни, є компетентним у військових справах. Крім того, існують об'єктивні обмеження щодо надання певної інформації – конфіденційної чи тієї, яку може використати ворог. Підвищуються вимоги до журналістської етики, або, як зараз говорять медійники – «до інформаційної гігієни».

В сукупності все це вимагає досить суттєвого коригування фахових компетентностей журналістів. Важливою частиною сучасної війни є війна інформаційна. Поширення пропаганди, дезінформації, інформаційних маніпуляцій створює для медійників низку викликів. Адже саме на них покладаються завдання розвінчування фейків та маніпуляцій, протидії пропаганді.

Окрім того, війна створює для працівників медіа вкрай небезпечні умови. Йдеться не лише про тих, хто працює на передовій. Наприклад, матеріали журналістських розслідувань можуть не подобатись представникам певних владних

інститутів, які мають ресурси й засоби для вчинення протиправних дій. Оскільки в такій ситуації на об'єктивне розслідування і захист від правоохоронних органів іноді не варто покладатись, журналістам часто доводиться розслідувати самостійно, що продемонстрували нещодавно журналісти розслідувального проекту Bihus.Info [1].

Ці та інші проблеми й виклики актуалізують дослідження діяльності медіа в умовах війни, пошук засобів її оптимізації. Саме вони мають значний вплив на формування в громадян уявлень про війну, про дії влади та армії, про перспективи завершення війни.

Дослідженню різних аспектів медіакommunікацій в умовах війни присвячено багато наукових праць. Грег Маклафлін у книзі «Військовий кореспондент» досліджує 30-річний період воєнних конфліктів в багатьох країнах, різні технології репортажів про війну та формулює низку рекомендацій щодо вдосконалення воєнної журналістики [2]. В окремому підрозділі «Журналістика, об'єктивність і війна» він описує, як змінювалась журналістика в ході низки воєнних конфліктів та ілюструє ті дилеми, з якими зіштовхувались журналісти. Автор наголошує, що журналісти впливають на події, які вони відображають, тому їх моральна відповідальність має бути на першому плані. Але при цьому журналісти не несуть відповідальності за свої слова, як, наприклад, демократично обрані політики. Тож відповідальність для них – більше питання совісті та професійної етики. Крім того, журналісти стикаються з низкою етичних дилем, що стосуються практики об'єктивності. Грег Маклафлін зазначає, що журналістам важко претендувати на найвищі стандарти об'єктивного й збалансованого повідомлення і водночас виступати як безпристрасні посередники, що закликають до дій. Тож журналістам потрібно тримати важкий баланс «між турботою і знаннями».

В сучасних умовах все більш відчутними стають виклики від сучасних медіатехнологій та вимог «24-годинного «реального» новинного порядку денного». Соціальні медіа дають можливість журналістам повідомляти про події війни миттєво, але ця миттєвість погіршує якість інформації, ставить запитання до їхньої авторитетності та професіоналізму.

Автор книги робить загальний висновок: журналісти повинні говорити правду владі й суспільству. Проте в умовах війни політики та військові мають цілу низку стратегій і тактик для обмеження доступу до правди й можливості її говорити. Так, в Ізраїлі, в тому числі й в ході сучасної війни, ЗМІ відкрито повідомляють про втрати в армії. Це пояснюється не лише тим, що країна маленька, і все одно про них стане відомо - така позиція влади та військового керівництва. В нашому інформаційному просторі час від часу активізуються дискусії про доцільність та необхідність оприлюднення даних про втрати, хоча на пресконференції президент назвав число [3]. Проте позиція нашого військово-політичного керівництва є такою, що це дає інформацію ворогу, тому про них не можна повідомляти.

В багатьох ситуаціях влада сама добре знає правду, а її публічна констатація для неї незручна. Наприклад, правда про рівень корупції у владних інститутах, якщо влада не націлена на боротьбу з корупцією. Така правда часто супроводжується ризиками й небезпеками для журналістів. Тож питання правди виглядає доволі неоднозначно. Правда виглядає бажаною, проте є багато об'єктивних і суб'єктивних обмежень щодо її поширення. Інший бік правди пов'язаний із фаховою компетентністю і знаннями журналістів в різних галузях. Наприклад, нерозуміння ізраїльсько-палестинського конфлікту автор вищезгаданої книги пов'язує, в тому числі із неспроможністю ЗМІ належним чином пояснити конфлікт з історичного, політичного, військового, дипломатичного погляду.

Хоча рекомендація говорити правду владі й суспільству виглядає складною для реалізації, в українській журналістиці є ті, хто, на нашу думку, демонструє саме такий

підхід до своєї професії й діяльності. Таким моральним і фаховим авторитетом є Юрій Бутусов, головний редактор «Цензор.Нет». Це не просто фаховий журналіст, військовий експерт, знавець воєнної історії, стратегій і тактик. Він постійно буває на передовій, спілкується з військовими й досить компетентно описує ситуації, прямо й відверто говорить про проблеми й «вузькі місця», аналізує дії й формулює чіткі рекомендації. Прикладом є його аналіз виходу ЗСУ з Авдіївки [4]. Журналіст детально простежив розгортання подій із жовтня 2023 року, дії ворога та сил оборони й наслідки цих дій, роль різних підрозділів, проаналізував, які накази й в який час давало військове керівництво, вказав на воєнні злочини ворога і поставив низку незручних, але вкрай актуальних питань до влади: будівництво оборонних рубежів, стратегічне планування та відповідні інтелектуальні рішення, підготовка до можливих поганих сценаріїв тощо. Також він сформулював і головний меседж до влади – питання у командирів бригад і батальйонів, у тих, хто тримає фронт. Вочевидь, владі це не дуже подобається, але і захисникам, і громадянам, на нашу думку, така журналістика й такі публікації вкрай необхідні.

Варто згадати й харків'янина, журналіста, воєнного кореспондента Андрія Цаплієнка. Його «Книга змін» – це не лише історії з переднього краю війни, а й осмислення крізь призму цих історій того, чому почалася війна [5]. Автор пише, що момент «жорсткої хірургії» (війна) настав тому, що ми пропустили той час, коли можна було розв'язати проблеми терапевтичним шляхом – виходити із зони комфорту, отримувати нові знання, вибудовувати нові стосунки в суспільстві, впроваджувати нові цінності. З цим важко не погодитись, можна лише додати – вибудовувати й нові ЗМІ та нову журналістику: не олігархічні, спрямовані на захист інтересів влади, а незалежні ЗМІ. Книга вийшла у 2015 році, але перший етап «жорсткої хірургії» не спрацював, тож другий етап – повномасштабна війна, що змушує до цього в ще більш жорстких умовах.

Література: 1. Bihus.Info ідентифікували офіцерів СБУ, які незаконно стежили за журналістами: вони з Департаменту захисту національної державності. ФОТОрепортаж. URL: https://censor.net/ua/news/3471753/bihusinfo_identyfikovali_ofitseriv_sbu_yaki_nezakonno_stejly_za_jurnalistamy_vony_z_departamentu_zahystu; 2. The War Correspondent. Greg McLaughlin. URL: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/32791/605051.pdf?sequence=1> ; 3. Пресконференція Президента України Зеленського. Пряма трансляція. URL: https://censor.net/ua/news/3475358/preskonferentsiya_prezydenta_zelenskogo_pryama_translyatsiya; 4. Авдіївка: оборона і вихід ЗСУ. Юрій Бутусов. URL: https://censor.net/ua/resonance/3474357/avdiivka_oborona_i_vyhid_zsu; 5. Цаплієнко А. Книга змін: нариси. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2015. 256 с.

Трофимова Катерина

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(Україна, м. Харків)*

Культура Хонне та Татемае в Японії

Культура Японії – це культура високого контексту. Вона містить багато підводних каменів та нюансів, зокрема для представників культур низького контексту, які здебільшого є вихідцями з Західних країн. Одним з таких явищ є феномен Хонне та Татемае, притаманний лише японській культурі.

Взагалі японці відомі своєю ввічливістю. Особливо це відмічають ті, хто перебував в Японії лише короткий проміжок часу. По своїй природі японці чутливі та

емоційні, хоча здебільшого вони віддають перевагу не ділитися своїми почуттями «напрямую» та залишатися з ним наодинці. Емоції мають великий вплив, тому культурні норми змушують приховувати їх, в результаті чого вони «замінюються». В японському суспільстві надмірна емоційність вважається невихованістю та ознакою поганого тону. Часто можна спостерігати, як японці намагаються уникати прямої відповіді та обережні з проявленням своїх почуттів, аби не спричинити дискомфорт іншим людям та не образити чийсь почуття.

Широке використання Хонне та Татемае також пов'язане з глибокою повагою японців до гармонії та природи. З погляду іноземця уникання японцями прямого висловлювання своїх думок та використання Татемае для того, щоб підтримувати лише позитивний тон у розмові та ігнорувати напругу, може здаватися лицемірним та нещирим. Також використання Татемае є однією з головних причин, чому японці уникають публічного зневажання: як раз-таки для того, щоб уникнути негативу, навіть якщо насправді вони думають інакше. Татемае покриває аспекти, які важко піддаються публічній критиці, наприклад, поведінка та думка, яка широко прийнята у суспільстві. Хонне ж у той самий час відображає глибинні почуття, які залишаються прихованими й не призначеними для публічного обговорення.

Таким чином, японські діти виховуються за цими двома принципами змалечку та проносять їх у своїй комунікації крізь все життя. Саме тому японці вміють легко переходити з одного концепту до іншого, залежно від їхнього оточення та ситуації, у якій вони знаходяться.

Систему Хонне і Татемае було введено під час епохи Хейян, що тривала з 794 до 1185 року. Імператорський уряд у Кіото залишався формальною владою, тоді як сьогунат отримав статус «тіньової» влади, що залишило свій відбиток на різних аспектах культури Японії. Їхній вплив розширився на всі верстви суспільства, моделюючи колективізм. Повідомлення та сигнали передавались через «атмосферу», замість прямого використання слів, на кшталт концепту Татемае. У невербальній комунікації увага акцентується на «віддзеркаленні» реакцій інших. Хонне і Татемае глибоко пов'язані з культурною традицією японського суспільства, це залишається незмінним та все ще має вплив на сучасну Японію.

Динаміка Хонне і Татемае схожа на «передній план» та «заштатну зону» І. Гофмана. Останній використовував метафору театру для зображення соціальних інтеракцій, зазначаючи, що соціум, подібно до театральної вистави, складається з «переднього плану», де індивіди «грають» для аудиторії, тоді як у «заштатній зоні», вони можуть лишатися собою незалежно від того, які ролі вони грають. Так і Татемае є «грою» для аудиторії, в той час, як Хонне – відступ індивідом від його ролі.

Література: 1. Arudou, D. The costly fallout of tatemaе and Japan's culture of deceit. The Japan Times. <http://www.japantimes.co.jp/community/2011/11/01/issues/the-costly-fallout-of-tatemaе-and-japans-culture-of-deceit/>; 2. Carlet, L. Tatemaе as truth, culture clashes and Arudou's dangerous myth, Tatemaе, a type of truth, not lie. The Japan Times. <http://www.japantimes.co.jp/community/2011/11/15/voices/tatemaе-as-truth-culture-clashes-and-arudou-dang-rous-myth/>; 3. Goffman, E. (1990). The presentation of self in everyday life; 4. Naito, T. & Gielen, U.P. (1992). Tatemaе and Honne: A study of moral relativism in Japanese culture; 5. Sugimoto, Y. (2010). An introduction to Japanese Society.

Репрезентація урбаністичних практик в українських медіа

У сучасному світі, охопленому стрімкими змінами й технологічними вдосконаленнями, міське середовище стає осередком інтенсивних соціокультурних, економічних і політичних процесів. Найчастіше у дослідженнях, пов'язаних із дослідженням міст, використовується англійська приставка *urban* (що походить від латинського *urbanus*, що буквально означає «міський»). Проте окремо урбаністика як «комплекс дисциплін, які залучають до вивчення міського середовища» почала розвиватися лише на початку ХХ ст. [2]. Харківські дослідниці Л. Родіонова та І. Маліченко відмічають, що поняття «урбаністика» починає набувати популярності в Україні у 2000-х рр. із початком боротьби за велосипедну інфраструктуру та проти незаконної забудови міст [5]. Наприклад, у 2004 році була створена ініціативна група «Зеленому місту – зелений транспорт», що спочатку ставила за мету популяризацію велосипедного транспорту, а у 2007 році перетворилася на Асоціацію Велосипедистів Києва. Об'єднання активістів стало набувати популярності та не тільки відстоювати права велолюбителів, але й продовжувати свою кампанію щодо перетворення столиці на український Амстердам. Про одну з таких акцій написало видання «Кореспондент.net» [6]. У цій публікації міститься інформація щодо рекламної кампанії, де Асоціація велолюбителів разом із рекламною агенцією STRELA «пересадили» пам'ятки Києва на велосипеди. Отже, новини про урбаністичні практики в українських медіа починають з'являтися вже у 2000-х разом зі зростанням попиту на міський активізм, при цьому ЗМІ виконують лише інформаційну функцію, висвітлюючи події локального чи всеукраїнського масштабу.

Актуальність. Розглядаючи вплив медіа на міський простір в Україні, важливо дослідити, чи здатні новітні медіа вплинути на міську ідентичність та допомогти дослідити їхній вплив на сучасне міське середовище. Відповідно, метою цього дослідження є визначення специфіки репрезентації урбаністичних практик у новітніх медіа в Україні.

На початку нульових на урбаністичні практики в Україні почали впливати як місцеві, так і західні культурні інституції та громадські ініціативи [5]. Наприклад, від 2008 року у Києві діє філія Фонду імені Гайнріха Бюлля, що безпосередньо пов'язано із політикою німецької Партії зелених, яка сприяла виданню збірки «Урбаністичні студії». На початку 2000-х років в Україні також почали розвиватися такі локальні просвітницькі ініціативи, як CANactions, а першою галузевою дослідницькою інституцією став Центр міської історії Центрально-Східної Європи, що діє у Львові із 2004 року. Зараз Центр міської історії розвиває проєкт про унікальний польський міжвоєнний модернізм у Львові, використовуючи інтерактивні карти та 3D візуалізацію [4].

У кожній з вищезгаданих культурних інституцій та громадських ініціатив є власні медіаресурси, що слугують платформами для поширення інформації про історію міського простору, новини у галузі урбаністики, плани реконструкції, зміни у міському середовищі тощо. Починаються також спроби осмислення впливу нових технологій на урбаністику та їхнє практичне використання.

З початку 2010-х років на розвиток урбанізму в Україні все більше впливають соціальні мережі, де громадські організації поширюють інформацію щодо своїх кампаній, залучають аудиторію, формують ком'юніті з жителями. Відмітимо важливу

роль у формуванні урбаністичного активізму таких одноосібних ініціатив, як Ukrainian Modernism, Child of Socialism, Futuristic Modernism, що націлені на збереження модерністської спадщини України, а також телеграм-каналів National-Urbanism, NE:Urban, що репрезентують та аналізують урбаністичні ініціативи у нашій країні. Окрім того, починають з'являтися все більше фахових медіа, як от, наприклад «Бюро спадщини», що висвітлює події виключно зі сфери урбаністики, архітектури, громадських ініціатив і різноманітних спеціалізованих форумів [1].

Існує тенденція перетворення активної аудиторії деяких профільних видань з урбаністики на частину редакції: деякі активні читачі поступово проходять шлях від реципієнта контенту до співавтора та повноцінного колумніста. Яскравим прикладом може слугувати інтернет-журнал про фотографію та візуальну культуру «Bird in Flight», що слугує потужним майданчиком для репрезентації українських урбаністичних практик: кожен охочий читач цього видання може надіслати у редакцію власний матеріал на вищезгадану тематику.

Війна надала новий поштовх до переосмислення ролі новітніх медіа у репрезентації урбаністичних практик, адже в інформаційному полі зараз акцент робиться на політично-економічних, а не культурних проблемах. Різноманітні одноосібні ініціативи, створені в Instagram, Telegram, Facebook, Tik-Tok, YouTube, здатні підвищувати обізнаність аудиторії про урбаністичні практики, стимулювати громадські обговорення про доцільність певних змін у міському середовищі в умовах повномасштабної війни.

Отже, новітні медіа відіграють ключову роль у висвітленні урбаністичних практик в Україні, адже дозволяють формувати образ міст і стимулювати до обговорення сучасних тенденцій міського розвитку. Оскільки комплексний підхід до осмислення міського середовища почав розвиватися в Україні лише на початку 2000-х років, більший акцент репрезентації припав саме на новітні медіа, а саме інтернет-видання, соціальні мережі, блоги. Відсутність обмежень, велика залученість аудиторії, можливість комунікації із міжнародними ініціативами – причини, через які більша частина активістів створює контент на відкритих майданчиках у мережі Інтернет. Особливо гостро ця тенденція до цифровізації проявилася під час повномасштабного вторгнення, коли збільшився попит на переосмислення урбаністичного середовища, а отже і новітніх медіа як його головного репрезентанта. Тобто за два останні десятиліття українські новітні медіа пройшли шлях від пасивного відображення урбаністичних практик до активної участі у перетворенні міського середовища.

Література: 1. Бюро спадщини : офіційний сайт. URL : <https://spadshchyna.lviv.ua/> (дата звернення: 21.02.2024). 2. Кириченко А. Сучасне місто: визначення та дослідження. URL : <https://bit.ly/3OLTagT> (дата звернення: 21.02.2024). 3. Люксембург відкрив бізнес-форум для відновлення України: якими є головні завдання. Skeptic. 2023. 31.01. URL : <https://bit.ly/3SM7OWH> (дата звернення: 21.02.2024). 4. Ляхович М. Модернізм, що не відбувся. Незбудований костел Св. Вінсента де Поля у 3D візуалізації. URL : <https://bit.ly/3wvwXNz> (дата звернення: 21.02.2024). 5. Радіонова Л. О., Маліченко І. В. До питань про урбаністику в Україні. Місто. Культура. Цивілізація: виклики сучасності : матеріали міжнародної науково-теоретичної інтернет-конференції (Харків, квітень 2021 р.). Харків, 2021. С. 234–236. URL : <https://bit.ly/49k561n> (дата звернення: 21.02.2024). 6. Рекламна кампанія пересадила київські пам'ятки на велосипеди. Кореспондент.net. 2013. 01.10. URL : <https://bit.ly/48noc5F> (дата звернення: 21.02.2024).

Війна як виклик і можливість соціальних змін

Війна як фундаментальний чинник соціально-економічної трансформації відіграє важливу роль у сучасному світі, особливо в умовах України, де військові конфлікти ініціюють радикальні зміни у структурі суспільства. Це впливає на психологічний стан громадян та ситуацію з національною безпекою. Основним аспектом є розуміння війни як каталізатора соціальних змін у сучасному українському контексті, де вона виступає не лише як виклик, але і як потенційний інструмент для позитивних трансформацій.

У рамках теоретичного аналізу війни як каталізатора соціальних змін її розгляд у соціологічному контексті виявляє воєнний конфлікт як багатогранний соціально-історичний феномен, який визначає ключові аспекти цивілізаційного розвитку та суспільства. О.М. Єрахторіна вказує, що «поняття війни подається як синтез багатьох абстрактно-теоретичних визначень, що відображають складну і суперечливу природу війни» [1]. Цей феномен сприяє глибоким соціальним, економічним і культурним змінам, відображаючи інтенсивність внутрішніх процесів.

Одночасно сучасні воєнні конфлікти демонструють новітні особливості, зумовлені науково-технічним прогресом, включаючи такі не тільки традиційні, але й невійськові методи ведення війни, як інформаційні операції та економічний вплив. Ці конфлікти набувають більш комплексного та багатовимірного впливу на суспільство, вимагаючи глибокого та детального аналізу їхнього впливу на соціальну тканину [2].

Аналіз природи та характеристик сучасних воєнних конфліктів свідчить також про те, що в умовах глобалізації гібридні війни становлять серйозну загрозу для світу, оскільки завдяки ефективному використанню різноманітних невійськових методів вони можуть швидко ескалювати та перетворитися на масштабні [2].

Сучасні емпіричні дослідження зосереджуються на аналізі впливу військових конфліктів на психологічний добробут українців, виявляючи особливості цього взаємозв'язку. Розкриваються зміни у світогляді та повсякденному житті, відображаючи глибокий вплив війни на індивідуальному та соціальному рівнях. Їхні результати підкреслюють важливість глибокого аналізу війни як явища, що виходить за рамки лише деструктивного впливу, актуалізуючи її роль як фактора, що стимулює значні соціальні трансформації [4]. Війна відкриває перспективи для переосмислення та адаптації соціальних структур, стаючи каталізатором комплексних змін у суспільстві.

Дослідження [4] підтверджують, що події Революції Гідності та подальша анексія Донбасу суттєво сприяли розширенню параметрів української національної ідентичності як серед громадян України, так і у міжнародному контексті. Повномасштабне вторгнення актуалізувало необхідність активізації боротьби за права, підкреслюючи роль цих подій у формуванні колективного свідомого спротиву та самоідентифікації [3].

Військова агресія Росії проти України спричинила значні економічні та соціальні виклики, як для України, так і для глобальної спільноти. Перерви в ланцюжках постачання та експорту сільськогосподарських продуктів спричинили фінансові труднощі в Україні, а також інфляційні ризики та загрози продовольчої безпеки в імпортозалежних країнах. Згідно з доповіддю МВФ [5], такі фактори, як світовий нафтовий ринок, міграційна криза та дефіцит неону для виробництва

мікросхем посилюють ці виклики. Національний інститут стратегічних досліджень визначив додаткові фінансові ризики, включаючи зменшення доходів бюджетів, зростання держборгу та інфляції, погіршення банківської системи.

Таким чином, військова агресія Росії проти України призвела до серйозних економічних та соціальних викликів, які вплинули не лише на Україну, але й на світову спільноту. Особливо це відчувається у сферах нафтового ринку, трудової міграції, кризи мікросхем, інфляційних процесів, а також у соціально-економічному стані України, що погіршився через війну. Економічні труднощі та воєнні дії мають негативний вплив на фінансову стабільність і соціальний захист населення. Проте є перспективи для України, зокрема можливий вступ в Європейський Союз, який може сприяти економічному відновленню та соціальному розвитку країни.

Література: 1. Єрахторіна О.М. Розвиток суспільства в умовах війни у науковій рефлексії і реалізації біографічних проєктів: становлення соціального благополуччя. Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Київ. 2017. С. 201-215; 2. Бандура В. В. Особливості формування світогляду особистості під час війни. Практична психологія та соціальна робота. Черкаси. 2020. Вип. 4. С. 28-30; 3. Коберник Л.О. Вектори соціальної політики для України в умовах викликів війни. Наука і освіта. Харків. 2015. Вип. 4/5. С. 28-33. 4. Соціальний збірник. 2022 р. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publzhahist_u.htm; 5. Стратегічний план діяльності Міністерства соціальної політики України на 2022 бюджетний рік і два бюджетні періоди, що настають за плановим (2023–2024 роки): Наказ Міністерства соціальної політики України № 90 від 11 лют. 2022 р.

Наукове видання

Соціологія у (пост)сучасності

**Збірник тез доповідей
XXII Міжнародної наукової конференції
студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених
(15 березня 2024 р., м. Харків, Україна)**

Українською та англійською мовами

Відповідальний за випуск: Мурадян О. С.

Комп'ютерне верстання: Беляєва В. О., Кікоть К. А.

Підписано до друку 23.12.24. Формат 60х84/8.

Друк цифровий. Папір офсетний.

Ум. друк. арк. 4,07. Обл.-вид. арк. 5,09. Наклад 100 пр.

61022, м. Харків, майдан Свободи, 4
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.09